

Mendelova univerzita v Brně
Provozně ekonomická fakulta

Zadluženost domácností v České republice

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Ing. Veronika Kajurová, Ph.D.

Lucie Řezaninová

Brno 2016

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí Ing. Veronice Kajurové, Ph.D. za odborné rady a cenné připomínky, které mi pomohly při vypracování této práce. Dále bych také chtěla poděkovat své rodině a příteli za podporu.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Zadluženost domácností v České republice** vypracoval/a samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 23. května 2016

Abstract

ŘEZANINOVÁ, Lucie. *The indebtedness of households in the Czech Republic*. Bachelor thesis. Brno: Mendel University in Brno, 2016.

This bachelor thesis deals with an issue of the indebtedness of households in the Czech Republic. The theoretical part focuses on the definition of main words which are related with this issue. Next part describes the credit market, financial intermediaries, the measurement of indebtedness and the consequences, which can happen. The practical part describes some particular statistics of indebtedness of household in the Czech Republic and it also compares these data with several EU countries.

Keywords

Indebtedness, debt, household, credit, loan, mortgage.

Abstrakt

ŘEZANINOVÁ, Lucie. *Zadluženost domácností v České republice*. Bakalářská práce. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2016.

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou zadluženosti domácností v České republice. V teoretické části jsou vymezeny pojmy, které s danou problematikou souvisí. Dále je popsán úvěrový trh, finanční zprostředkovatelé, měření zadluženosti a možné následky. Praktická část je zaměřena na konkrétní statistiky zadluženosti domácností v České republice a také na srovnání s vybranými zeměmi Evropské unie.

Klíčová slova

Zadluženost, dluh, domácnost, úvěr, půjčka, hypotéka.

Obsah

1	Úvod, cíl práce a metodika	9
1.1	Úvod.....	9
1.2	Cíl práce.....	9
1.3	Metodika.....	10
2	Teoretický úvod do problematiky	11
2.1	Základní pojmy.....	11
2.1.1	Domácnost.....	11
2.1.2	Dluh	12
2.1.3	Úvěr	12
2.1.4	Splátka	12
2.1.5	Půjčka.....	12
2.2	Zadluženost	13
2.2.1	Bankovní úvěry na bydlení.....	14
2.2.2	Bankovní úvěry na spotřebu.....	14
2.2.3	Úvěry poskytnuté domácnostem	15
2.3	Měření zadluženosti.....	15
2.4	Předluženost	16
2.5	Typický dlužník.....	17
2.6	Finanční zprostředkovatelé	17
2.7	Úvěrový trh.....	18
2.7.1	Funkce úvěru	18
2.7.2	Členění úvěrů.....	19
2.7.3	Úvěrové registry.....	21
2.7.4	Konsolidace úvěrů	22
2.8	Exekuce a insolvence	23
2.9	Přehled studií.....	24
3	Zadluženost domácností	26

3.1	Vývoj zadluženosti	27
3.2	Příčiny zadluženosti	29
3.3	Následky zadluženosti.....	30
3.4	Podíl dluhu českých domácností na disponibilním důchodu.....	32
3.5	Podíl dluhu českých domácností na HDP	33
3.6	Zadluženost v jednotlivých krajích ČR dle registru SOLUS.....	34
3.7	Zadluženost ve vybraných zemích EU.....	34
3.7.1	Německo	35
3.7.2	Polsko.....	37
3.7.3	Rakousko	38
3.7.4	Slovensko.....	40
3.8	Srovnání.....	41
4	Závěr	44
5	Literatura	46
5.1	Knižní zdroje	46
5.2	Elektronické zdroje	47

Seznam obrázků

Obr. 1	Vývoj objemu úvěrů domácností 1993-2015	27
Obr. 2	Složení poskytnutých úvěrů domácnostem během let 2005-2015	29
Obr. 3	Vývoj exekucí v České republice v období 2005 – 2014	31
Obr. 4	Podíl dluhu českých domácností na disponibilním důchodu	32
Obr. 5	Podíl dluhu českých domácností na HDP	33
Obr. 6	Podíl počtu osob se závazkem po splatnosti v negativním registru SOLUS na celkovém počtu obyvatel ve věku 18 let a více v jednotlivých krajích	34
Obr. 7	Podíl dluhu německých domácností na HDP	36
Obr. 8	Podíl dluhu německých domácností na disponibilním důchodu	36
Obr. 9	Podíl dluhu polských domácností na disponibilním důchodu	37
Obr. 10	Podíl dluhu polských domácností na HDP	38
Obr. 11	Podíl dluhu rakouských domácností na HDP	39
Obr. 12	Podíl dluhu rakouských domácností na disponibilním důchodu	39
Obr. 13	Podíl dluhu slovenských domácností na disponibilním důchodu	41
Obr. 14	Srovnání podílu dluhu domácností na disponibilním důchodu	42
Obr. 15	Srovnání podílu dluhu domácností na HDP	42

1 Úvod, cíl práce a metodika

1.1 Úvod

Zadluženost domácností je velice diskutovaným a aktuálním tématem nejen v České republice, ale i v ostatních zemích Evropské unie.

Dnešní společnost si žádá vysoký standard životní úrovně, lidé chtějí vlastnit velký majetek a díky médiím a marketingovým tahům je na spotřebitele vyvíjen neustálý nátlak na zvyšování spotřeby. Oproti minulému století je na trhu obrovská nabídka zboží a služeb, ze které může spotřebitel vybírat. S nabídkami půjček, úvěrů a ostatních finančních produktů se setkáváme téměř denně. Reklamy vidíme v televizi, novinách, časopisem a na internetu. Spotřebiteli se tak dostává do podvědomí, jak je jednoduché vzít si úvěr.

Dále jsou tu větší možnosti v oblasti cestovního ruchu. Některé rodiny si tak neváhají půjčit na dovolenou, aniž by zvážily, jestli si to opravdu mohou dovolit a jaké dopady na jejich finanční rozpočet to může mít.

Lidé mají vysoké požadavky, které uspokojují někdy za každou cenu. Domácnosti s vyššími příjmy mají více možností. Avšak ostatní pociťují určitou sociální nerovnost a snaží se jim přiblížit. Bohužel i za cenu zadlužení na delší dobu.

Domácnosti nejsou zvyklé tolik šetřit, jak tomu bývalo dříve a proto neustále dochází ke zvyšování zadluženosti. Problémem však je, že lidé si dostatečně neuvědomují rizika zadlužení a do jakých situací se mohou dostat. Následkem toho je pak nárůst exekucí a osobních bankrotů z důvodu neschopnosti domácností splácet úvěry.

Zadluženost může být vnímána jako pozitivní i negativní jev. Pokud se jedná o rozumné zadlužování, kdy dlužníci jsou si vědomi svých závazků a mají finanční prostředky na jejich splácení, je vše v pořádku. Před tím, než si dlužník vezme úvěr, měl by si uvědomit, jaké závazky na sebe bere a uvědomit si veškeré důsledky splácení úvěru, co to znamená pro jeho finanční rozpočet a co se může stát v případě, kdy nebude schopen splácet.

1.2 Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je zhodnotit vývoj zadluženosti domácností v České republice a její porovnání s vybranými zeměmi Evropské unie. Ke komparaci jsem zvolila země střední Evropy, konkrétně ty, které sousedí s Českou republikou. Tedy Německo, Polsko, Rakousko a Slovensko.

1.3 Metodika

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se dělí na osm kapitol. Tato část definuje a popisuje základní pojmy a přibližuje danou problematiku. Proto je zde využita převážně odborná literatura a několik elektronických zdrojů. Z elektronických zdrojů bych zmínila webové stránky ministerstva financí České republiky a Exekutorské komory České republiky. V první části práce je tedy využíváno převážně deskriptivní metody.

První kapitola definuje základní pojmy, jako je domácnost, dluh, úvěr, splátka a půjčka. Některé pojmy vymezuje Nový občanský zákoník a některé ministerstvo financí. Druhá kapitola se věnuje pojmu zadluženost. Následující kapitoly se zabývají metodami měření zadluženosti a problematikou předluženosti. Dále je popisován typický dlužník v České republice a finanční zprostředkovatelé. Další kapitola se zabývá úvěrovým trhem. Smyslem této kapitoly není detailně popsat jednotlivé typy produktů, avšak uvést jejich základní charakteristiku. Součástí této kapitoly jsou také úvěrové registry, jejich popis a konkrétní registry, které se nachází v České republice. Teoretická část končí exekucemi a insolvenčními a přehledem studií zabývajících se danou problematikou.

Praktická část využívá dat z České národní banky, úvěrového registru SOLUS, jednotlivých národních bank vybraných zemí, Evropského statistického úřadu (Eurostatu) a Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD). Tato část je zaměřena zejména na analýzu konkrétních dat. Pro srovnání zadluženosti českých domácností s domácnostmi okolních států je využito ukazatelů podílu dluhu na HDP a podílu dluhu na disponibilním důchodu (v relativním vyjádření).

Praktická část se snaží nalézt odpovědi na tyto otázky:

1. Jaká je zadluženost v České republice?
2. Jaké jsou příčiny a následky zadluženosti v České republice?
3. Jaký je stav zadluženosti v okolních zemích?

Nejdříve je tedy popsán vývoj zadluženosti českých domácností od 90. let. Zaměřuji se zde na strukturu dluhu z hlediska podílu jednotlivých úvěrů. Následující kapitoly popisují nejčastější příčiny a následky zadluženosti. Dále jsou zde rozebrány ukazatele podílu dluhu na HDP a na disponibilním důchodu. Další kapitola se věnuje zadluženosti v jednotlivých krajích v České republice na základě dat z registru SOLUS. Poslední částí je analýza stavu zadluženosti v Německu, Polsku, Rakousku a na Slovensku a její následné srovnání se stavem českých domácností. Na závěr je uveden graf a komparace zadluženosti v rámci celé Evropské unie. Závěr shrnuje základní informace z teoretické části a snaží se odpovědět na položené otázky. Součástí závěru je tedy diskuse nad výsledky.

2 Teoretický úvod do problematiky

2.1 Základní pojmy

Zadluženost domácností je v dnešní době velmi diskutované téma. Počet zadlužených domácností neustále roste. K 31. 12. 2016 české domácnosti dlužily 1 387 280,1 mil. Kč. V průměru tak na každého občana České republiky připadá 131 448 Kč. Jsou-li ekonomické podmínky příznivé, domácnosti se snaží zlepšit svoji životní úroveň, takže více utrácejí. V případě zvýšení spotřeby a investic, je třeba zvýšit důchod. Jinak dochází k zadlužování domácností. A to v podobě krátkodobých půjček (na spotřebu) nebo dlouhodobých půjček (na bydlení). (ČNB, 2016)

2.1.1 Domácnost

Pojem domácnost v České republice do 31. 12. 2013 vymezoval občanský zákoník a to tak že, domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Nový občanský zákoník definici domácnosti neuvádí. Jde tedy o soužití několika osob sdílejících společnou domácnost, vzájemně hospodaří se svými finančními prostředky a společně také uspokojují své potřeby. Domácnost se snaží dosáhnout maximálního uspokojení svých potřeb. Domácnost lze označit jako spotřebitele, jelikož její členové jdou na trh za účelem pořízení užitečných nebo vzácných statků a následně uspokojení svých potřeb. Sami stanovují co, kdy, kde a jaké množství si koupí. V tomto případě chápeme domácnosti jako skupiny fyzických osob, které mají osobní i skupinové potřeby a můžeme je nazývat spotřebiteli. Jejich hlavní ekonomickou funkcí je spotřeba. (Slovník ekonomie Itbiz, 2016)

Domácnosti se na trhu objevují i jako prodávající, jelikož vlastní výrobní faktory (práci, půdu, kapitál), které nabízejí firmám za účelem budoucího příjmu, za který pak nakupují na trhu spotřebních statků. (Slovník ekonomie Itbiz, 2016) Za nakupované statky musí zaplatit odpovídající cenu, musí tedy mít dostatek disponibilních peněžních prostředků. (Ševela, 2012)

Výdaje domácností je částka výdajů na konečnou spotřebu, která má zajišťovat splnění každodenních potřeb jako například: potraviny, oblečení, bydlení, energetika, doprava, zboží dlouhodobé spotřeby, náklady na zdravotní péči, volný čas a ostatní služby. Obvykle tvoří okolo 60 % HDP, a proto patří mezi základní proměnné pro ekonomickou analýzu poptávky. (OECD, 2015)

Disponibilní důchod dostaneme po odečtení běžných výdajů, především daní z příjmů a příspěvků na sociální a zdravotní pojištění. V prvních třech čtvrtletích roku 2015 disponibilní příjmy domácností činily 1 694,7 mld. Kč. Ve srovnání s rokem 2014 se jednalo o růst o 2,3 %. Růst české ekonomiky se tedy projevil i v disponibilním důchodech domácností. A to díky růstu mezd a platů v České republice. (Kučera, 2016)

2.1.2 Dluh

NOZ § 1721 definuje vztah mezi dlužníkem a věřitelem jako dluh. Jedná se o vztah, kdy jedna osoba je povinna druhé osobě něco plnit. Ten, který má pohledávku a tedy právo požadovat od dlužníka, aby pro něj něco vykonal, se nazývá věřitel. Dlužníkem je ten, kdo má povinnost něco plnit ve prospěch věřitele. Dlužník může být fyzická či právnická osoba nebo zahraniční subjekt.

2.1.3 Úvěr

NOZ § 2395 udává, že úvěrující se zavazuje smlouvou o úvěru poskytnout úvěrovateli peněžní prostředky do určité výše a to na požádání a v jeho prospěch. Úvěrovateli je zavázán vrátit poskytnuté peněžní prostředky a zaplatit úroky. Polidar (1998) říká, že se jedná o vztah dvou obchodních stran, ve kterém je vždy třeba sjednotit zájmy obou zúčastněných obchodních partnerů. Banka je na straně nabídky, klientovi umožňuje si vybrat z několika druhů úvěrů tak, aby odpovídaly jeho potřebám. Úvěry rozlišujeme podle formy poskytnutí a splácení. Jsou to úvěry peněžní – poskytnuté a splácené v penězích, úvěry zbožové – poskytnuté a splácené ve zboží a úvěry obchodní – poskytnuté ve zboží a splácené v penězích.

Mezi formy úvěru také patří pronájem placený dopředu nebo předplatné. Tento typ úvěr je poskytnut v penězích a splácen ve zboží nebo službách. Nejčastějšími poskytovateli peněžních úvěrů jsou banky – úvěry se tak mění na bankovní úvěry. Dále lze úvěry dělit např. podle účelu, dlužníka, věřitele nebo lhůty splatnosti. (Rejnuš, 2009)

2.1.4 Splátka

Splátkou chápeme úhradu části závazku. Dluh lze splácet jednorázově nebo postupně jednotlivými splátkami v předem stanovených termínech a výši. Záleží na podmínkách uvedených ve smlouvě. Rozložení dluhu do menších pravidelných splátek se nazývá splátkový kalendář. Každou splátku je třeba splatit v dané výši a včas. (PSFV, 2015)

2.1.5 Půjčka

Poskytnutí peněžních prostředků na určitou dobu se nazývá půjčka. Obvykle je splácena během tohoto období v měsíčních splátkách. Z právního hlediska jsou pojmy půjčka a úvěr rozdílné. O půjčku se jedná v případě, kdy smlouva vznikne poskytnutím peněžních prostředků hotově nebo na bankovní účet nikoli uzavřením písemné smlouvy, jak je tomu u úvěru. (PSFV, 2015)

2.2 Zadluženost

Zadluženost domácností je definována jako všechny závazky, které vyžadují platby, platby úroků nebo jistiny domácností věřiteli v budoucnu. V důsledku toho jsou téměř všechny dluhové instrumenty závazky. Nepatří mezi ně akcie, vlastní kapitál a finanční deriváty. U domácností se závazky skládají převážně z úvěrů, zejména hypotečních. (OECD, 2016)

Z významu peněz vyplývá souvislost mezi přítomností a budoucností. Význam peněz, aktivita na finančních trzích a smluvní ujednání mají dominantní postavení v určování budoucnosti v dnešním světě. Záleží na každé domácnosti, jak s těmito prostředky naloží. (Davidson, 2002)

V dnešní době mezi nejčastější příčiny zadlužování domácností patří zejména snaha o zvýšení životní úrovně a sociálního statutu a nulová finanční gramotnost. Úroveň finanční gramotnosti v České republice se za poslední roky příliš nezměnila. Nejohroženější skupinou jsou lidé s nízkými příjmy a lidé s nižším vzděláním. Dále pak mladí lidé. Jedná se o osoby se středním a nižším vzděláním, kteří chtějí ukázat, jak jsou úspěšní, ale jejich reálné příjmy na to nestačí. Následně pak tuto situaci řeší úvěry. (Smrčka, 2010)

Posouzení reálné potřeby prvního úvěru je největším problémem, který nezvládají na začátku svého zadlužení později předlužené domácnosti. Většinou totiž bývá zbytečný. Poprvé se většinou jedná o potřebu reálnou, nutnou pro fungování domácnosti. Další půjčka však většinou financuje jistou prestiž a potřebu nedat najevo finanční problémy. Pokud se v dané domácnosti nezvednou příjmy, může dojít ke dluhové spirále. V případě, kdy rodiny mají pouze základní znalosti této problematiky, dochází ke složitému racionálnímu posouzení potřeby úvěru. Uvážení potřebnosti nebo zbytečnosti je snadný rozhodovací proces, pokud se během něj pohybujeme v oblasti ekonomiky a ne psychologie. Obecně lze říci, že úvěr na spotřebu má nepřiměřenou cenu, to také platí o nákupu na splátky (zde se roční procentní sazba nákladů pohybuje okolo 20%). Tyto úvěry jsou velice riskantní. V mnoha případech je doba splácení úvěru delší než životnost zakoupené věci. Většina finančních institucí prostřednictvím marketingových strategií přímo vybízí klienty k půjčování a tedy následnému zadlužování. (Smrčka, 2010)

Smrčka (2010) uvádí dva způsoby myšlení bank při poskytování úvěrů. Americký přístup nebere v úvahu možná rizika. Banky ve Spojených státech půjčují téměř každému, kdo požádá o úvěr. V případě, že se nejedná o klienta s dobrou historií, riziko se promítá do výše úrokové sazby. Naopak evropský přístup je založen na důkladném zkoumání klienta (scoringu). V posledních letech se však tento přístup přibližuje americkému modelu.

Nejvýznamnějším důvodem expanze rodinných dluhů je fakt, že většina úvěrů byla směřována do oblasti hypotečních úvěrů. Vlády v mnoha zemích propagovaly růst zadlužování za účelem nové výstavby. A to z několika důvodů. Za prvé u toho, kdo vlastnil nemovitost, bylo méně pravděpodobné, že by tíhnul k nějakému extre-

mismu. Za druhé rozdíly mezi chudšími a bohatými byly nejlépe vidět na úrovni bydlení. Třetím důvodem byly pokles úrokových sazeb. V posledních letech to byl hlavní spouštěcí mechanismus růstu zadlužování. Dalšími faktory, které na zadlužování měly velký vliv, jsou růst průměrných mezd, optimistická nálada směřující domácnosti ke spotřebě, povědomí ve společnosti, že úspěch je měřen na základě majetku. (Smrčka, 2010)

Zadluženost domácností můžeme rozdělit do tří složek. Bankovní úvěry na bydlení, bankovní úvěry na spotřebu a ostatní úvěry.

2.2.1 Bankovní úvěry na bydlení

Přestože zadlužení je pro rodinný rozpočet vždy problém, tak úvěr, který domácnost přijme na pořízení nemovitosti je v některých případech vhodným řešením. Musí však být dodržena určitá pravidla. Při zvažování toho, zda si domácnost vezme úvěr, by mělo být hlavní to, jak se to promítne z dlouhodobého hlediska v rodinných financích. (Smrčka, 2010) Úvěry na bydlení tvoří podstatnou část zadlužení domácností, což samozřejmě plyne z vysoké nominální hodnoty těchto úvěrů. Problémem je zhoršující se platební morálka. (ČNB, 2012) Mezi úvěry na bydlení patří úvěr ze stavebního spoření včetně překlenovacího úvěru a hypoteční úvěr. Důvodem, proč mají úvěry na bydlení tak značný podíl na zadlužení domácností je několik faktorů. A to zvýšená poptávka po bydlení, na kterou má vliv demografický faktor, rostoucí bohatství a regulovaný trh, dále pak pokles úrokových sazeb, růst disponibilního důchodu a také sílící konkurence na finančním trhu. (Antoš, 2006)

2.2.2 Bankovní úvěry na spotřebu

Mezi spotřební úvěry zahrnujeme zejména úvěry poskytované především fyzickým osobám za účelem nákupu předmětů dlouhodobé spotřeby nebo na využití určitých služeb jako je například dovolená, vzdělání nebo Vánoce. Obchodní banky se snaží, aby tento proces byl co nejefektivnější, protože těchto úvěrů poskytují velké množství. Tyto úvěry patří mezi peněžní úvěry. Většinou se jedná o úvěry krátkodobé nebo střednědobé. (Rejnuš, 2009)

RPSN

Důležitým údajem u spotřebního úvěru je roční procentní sazba nákladů. Tato sazba se skládá nejen ze samotného úroků, ale také z veškerých nákladů na služby spojené s poskytnutím tohoto úvěru. Patří sem tedy platby jistiny a úroků, poplatky související s uzavřením smlouvy, poplatky související s posouzením žádosti o úvěr, poplatky za převod finančních prostředků, poplatky za přijetí platby tohoto úvěru, poplatky za vedení účtu, v některých případech i poplatky za pojištění a záruku, která zajišťuje věřiteli splácení úvěru, dojde-li k pracovní neschopnosti, invaliditě či smrti dlužníka. RPSN se neshoduje s úrokovou mírou a odpovídá reálné ceně úvěru. (Teplý, 2013)

2.2.3 Úvěry poskytnuté domácnostem

Tempo zadlužování českých domácností neustále roste. Mezi vlivy patří růst reálných příjmů domácností, stabilizace ekonomiky, pokles úrokových sazeb, zjednodušování procesu vyřízení úvěru, konkurence na trhu finančních služeb. Dále zadlužování domácností ovlivňuje růst cen nemovitostí, s tím související nutnost pořízení vyšších hypoték a také roste počet jednočlenných domácností.

Na trhu se objevuje čím dál více zprostředkovatelů úvěrů. Avšak tento trh není dokonalý. Reklama se objevuje téměř všude, ale informace často nejsou úplné a tak znemožňují racionální rozhodnutí klienta. Na druhou stranu také klient někdy neuvádí úplné informace o své dluhové situaci. Částečným řešením tohoto problému jsou registry dlužníků. Současným trendem je zjednodušování procesu během vyřizování úvěru. Existuje několik produktů, které je možné získat na počkání. Dnes i hypotéky. (Antoš, 2006)

2.3 Měření zadluženosti

Smrčka (2010) uvádí tři metody měření zadluženosti. První metodou se porovnává objem přijatých úvěrů v aktuální výši k finančnímu majetku domácností v aktuální výši. Obvykle se jedná o bankovní vklady, držené akcie, podílové listy, držené obligace a ohodnocené podíly ve společnostech. Výsledek se udává v procentech objemu finančního majetku. Tímto způsobem se sleduje, jak je domácnost schopna uhradit jednorázově veškerý stávající dluh, když využije veškerý finanční majetek.

Druhou metodou se sleduje podíl dluhové služby na disponibilním důchodu domácností. Disponibilním důchodem se myslí veškeré příjmy domácností po odečtu daňové povinnosti. Sleduje se tedy, jakou částku z celkového příjmu domácnosti vynaloží na splácení jistiny i úroků ze svých úvěrů, popř. na splátky leasingů.

Třetí metodou se sleduje podíl objemu dluhu na ročním disponibilním důchodu domácnosti. Porovnává se tedy celkový objem aktuální výše přijatých úvěrů s ročním čistým příjmem domácností. V České republice v roce 2012 tento poměr dosahoval 50 %.

Tyto metody se vzájemně prolínají a používají se bez přesné definice. Problémem těchto metod při srovnávání mezi státy je, že ne všechny země používají veškeré pojmy ve stejných významech. Dále také to, že většinou u jednotlivých zemí jsou k dispozici pouze výsledky jedné metody. V posledních letech je prosazována třetí metoda definování zadluženosti domácností. Při srovnávání schopnosti splácet dluhy domácností různých zemí je třeba vzít v úvahu aktuální vývoj reálných mezd, vývoj úrokových sazeb, nezaměstnanost a další faktory. (Smrčka, 2010)

Eurostat (2016) využívá další metody měření zadluženosti. Porovnává výši dluhu domácností a HDP. Údaje jsou uváděny v procentech hrubého domácího produktu. Eurostat rozlišuje konsolidovaný a nekonsolidovaný dluh. V případě konsolidovaného dluhu nebereme v úvahu transakce v rámci stejného sektoru. Dále také rozlišuje soukromý dluh dle odvětví a dle dluhových cenných papírů.

2.4 Předluženost

Jsou-li výdaje vyšší než příjmy a domácnosti nejsou schopni splnit své závazky, jedná se o předluženost. Dlužníka považujeme za předluženého, přesahuje-li lhůta po splatnosti 30 dní. (Janda, 2013)

Studie uvádí, že spotřebitelé si půjčují na vyhlazení spotřeby v průběhu celého životního cyklu. Různorodost dluhů se odvíjí od času a jednotlivých individualit. Nedostatky na finančních trzích můžou spotřebitele vést k závěrům, že výše jejich dluhu není úplně optimální. Některým klientům brání úvěrové omezení tak, že si nemohou půjčit, kolik by opravdu chtěli. Jiní jsou zasaženi neočekávanými šoky a výše jejich dluhu tak vzroste, aniž by chtěli. Současná literatura nebere dostatečně v úvahu, že možná příčina narůstajících dluhů je neznalost vlastních rozhodnutí spotřebitelů. Lze se domnívat, že je důležité hledat souvislost mezi výší dluhu a nedostatkem finančních znalostí. Lusardi a Tufano (2009) se pomocí dotazníku snažili porozumět lidem, proč mají problémy se splácením jejich dluhů. Výsledky informují o úvěrových omezeních a následné potřebě dalších půjček.

Které z následujících odpovědí nejlépe vystihuje vaši situaci?

- Mám příliš velký dluh a mám nebo budu mít problém s jeho splácením.
- Mám dluh, ale nemám problémy ho splácet.
- Mám malý dluh. Potřeboval bych si půjčit víc.
- Nevím.

V listopadu 2007 v Americe 26,4 % respondentů uvedlo, že mají potíže se splácením dluhů. 11 % respondentů nebylo schopno říci, zda je jejich dluh příliš malý nebo příliš velký. Většinu tvořily ženy (70 %) a svobodní (60 %). Tyto výsledky také odpovídají skupinám s nízkou finanční gramotností a s nízkým příjmem. Opět se potvrdil silný vztah mezi gramotností a schopností posoudit výši dluhu, který jsou schopni splácet bez velkých problémů. Respondenti, u kterých se ukázala vysoká úroveň gramotnosti, většinou spadali do skupiny, která nemá problém se vyrovnat se svými dluhy. Oproti tomu výsledky dotazníku ukazují, že lidé s nízkou gramotností, mají velké problémy s množstvím dluhů. Samozřejmě záleží na kvalitě odpovědí. U respondentů, kteří mají práci, vyšší příjem a větší bohatství je pravděpodobné, že odpověděli správnou výši dluhu. Na druhou stranu ženy, respondenti s nižším příjmem a menším bohatstvím mohou vykazovat neschopnost správně posoudit stav jejich dluhové situace. (Lusardi a Tufano, 2009)

2.5 Typický dlužník

Společnost APS Holding, která se zabývá správou pohledávek, vytvořila několik základních kategorií, kam řadí své klienty na základě způsobu komunikace a jejich přístupu k závazkům.

- **Seriózní dlužník** – v životě ho postihla nepříjemná událost (nemoc, ztráta zaměstnání, krize), ale uvědomuje si, že je za danou situaci zodpovědný. Svoji situaci chce řešit, ale nemá dostatek finančních prostředků a tak neví jak. S věřitelem raději nekomunikuje, je mu nepříjemné, že nemá dluh čím splácet. Do této kategorie spadá téměř polovina dlužníků. Důležité je vhodně nastavit splátky tak, aby odpovídaly jejich možnostem.
- **Oběť** – do této kategorie spadají dlužníci, kterým dluh nevznikl vlastní vinou. Nejčastěji se do této situace dlužník dostal tím, že ručil svým přátelům nebo příbuzným. Problémem je, že dlužník nechápe, proč musí dluh uhradit, i když ho nezavinil. Dalším problémem je, že tento člověk dluh neplánoval, takže nemusí mít dostatek finančních prostředků na jeho uhrazení. Na druhou stranu projevuje vysokou míru snahy dluh uhradit.
- **Chronický dlužník** – převážně muž okolo 60 let. Je málo informovaný o finančních produktech a také o situacích, které mohou nastat v případě nesplácení. Nedostatek finančních prostředků v domácnosti řeší půjčkou, která je pro něj snadným východiskem. Nedokáže však odhadnout své finanční možnosti a tak je schopen vzít si více půjček, což má tragické dopady na domácnost.
- **Proviněný dlužník** – nejčastěji žena starší 50 let. Finanční problémy ovlivňují její psychiku. Je si vědoma svých závazků a snaží se je splatit, nemá však dostatek peněžních prostředků.
- **Schopný klikař** – tuto kategorii tvoří převážně mladí muži (do 30 let). Jejich příjem není pravidelný, majetek nevlastní, na dluhy jsou zvyklí a neprojevují velkou snahu je splácet. V případě zadlužení se obracejí na svou rodinu.
- **Samoživitelka** – do této kategorie patří mladé ženy do 30 let. Do nepříjemných finančních situací se dostává převážně z toho důvodu, že chce svým dětem poskytnout nadstandartní životní úroveň, což ji ale přivádí k neuváženým rozhodnutím, na které často doplácí. (Kudrnová, 2014)

2.6 Finanční zprostředkovatelé

Nejrozšířenější způsob financování na peněžním trhu se nazývá nepřímé financování. Hlavními účastníky na tomto trhu jsou finanční zprostředkovatelé. Jejich hlavní funkcí je transfer peněžních prostředků od spořitelů ke spotřebitelům. (Mishkin, 2013)

Na finančních trzích působí mnoho typů subjektů. A to z důvodu rozdílné legislativy jednotlivých států (záleží na jednotlivém státě, komu umožní působit na finančním trhu) a také z toho důvodu, že na finančních trzích je velké množství různorodých činností, které provádějí. Finanční instituce lze chápat jako licencované společnosti se státní regulací, které mají právní subjektivitu a které poskytují služby

a nabízejí produkty tak, aby nebyly v rozporu s udělenou licencí. Důvodem státní regulace je možnost institucí podnikat s penězi přijatými od klientů. Mezi nejvýznamnější finanční instituce patří obchodní banky, pojišťovací instituce, nebankovní spořitelní instituce, instituce kolektivního investování, penzijní fondy a také burzy a organizované mimoburzovní trhy. (Rejnuš, 2009)

Liška (1994) popisuje banku jako právnickou osobu se sídlem v České republice, která byla založena jako akciová společnost. Působení banky schvaluje Česká národní banka po předložení žádosti o povolení a návrhu stanov. Hlavní činností bank je příjem vkladů od veřejnosti a poskytování úvěrů.

Banky a spořitelní instituce zajišťují hypotéky, komerční půjčky a spotřebitelské úvěry. Jejich hlavní funkcí je kontrolovat účty, uchovávat vklady a potvrzovat vklady. Pojišťovny a penzijní fondy jsou finanční zprostředkovatelé, kteří získávají peněžní prostředky v pravidelných intervalech. Protože dokáží předpovědět s dostatečnou přesností, kolik budou muset vyplatit v příštím roce na dávkách, nemusí se obávat, že by ztratily peněžní prostředky. Na rozdíl od depozitních institucí, které tohle určit nedokáží s takovou přesností. Likvidita aktiv není pro pojišťovny a penzijní fondy tak důležitá jako pro banky. Proto jejich investice směřují primárně do dlouhodobých cenných papírů. (Mishkin, 2013)

Finanční produkty lze rozdělit podle doby splatnosti, poplatků, pomocných služeb a dalších rysů.

2.7 Úvěrový trh

2.7.1 Funkce úvěru

Základní rozdělení funkcí bankovního úvěru lze sledovat v rovině makroekonomické a mikroekonomické.

Makroekonomické funkce – emisní, distribuční, kreační

- Emisní funkce – při čerpání úvěrů jsou peníze uvolňovány do oběhu a následně při splácení úvěrů jsou peníze stahovány z oběhu
- Distribuční funkce – přerozděluje disponibilní peněžní prostředky, které se soustředí v bankách a ostatních finančních institucích
- Kreační funkce – vychází z multiplikace depozit. Z primárních depozit se vytváří násobek depozitních peněz. Prostřednictvím bankovního úvěru se z jednotky primárního depozita vytvoří další jednotky, které mohou být dále rozdělena a použita jako úvěr v bankách. (Bankovníctví, finance, 2008)

Mikroekonomická funkce

Z mikroekonomického hlediska má úvěr funkci důchodovou. Jelikož je to peněžní příjem, který tvoří disponibilní důchod úvěrovaného subjektu. Na peněžní rovnováhu v oblasti národního hospodářství působí tím, jak ovlivňuje poptávku a nabídku po penězích. (Bankovníctví, finance, 2008)

2.7.2 Členění úvěrů

Za nejvýznamnější bankovní produkty komerčních bank je považováno poskytování úvěrů a půjček, kde jako věřitel vystupuje banka. Žadatelé o úvěr si tímto způsobem opatřují peněžní kapitál, banky realizují investice, při nichž využívají vlastní, ale především svěřené peněžní prostředky. (Rejnuš, 2009)

Úvěry členíme z mnoha hledisek. Dle formy poskytnutí úvěru (peněžní, závazkové), doby splatnosti úvěru (krátkodobé, střednědobé, dlouhodobé), dle příjemce úvěru (stát, podnikatelské subjekty, fyzické osoby), dle účelu použití (účelové, neúčelové), dle způsobu zajištění (zajištěné, nezajištěné), podle měny (v domácí měně, v cizí měně), podle účelu (spotřební, investiční, provozní). (Rejnuš, 2009)

Peněžní úvěry

Jedná se o typ úvěry, kdy klient obdrží od banky peněžní prostředky v hotovostní nebo bezhotovostní podobě. Následně je povinen jej dohodnutým způsobem splácet. Tyto úvěry mají vliv na likviditu banky. Jsou považovány za nejvýznamnější úvěry poskytované obchodními bankami. (Rejnuš, 2009)

Hlavní typy peněžních úvěrů:

Kontokorentní úvěr – tento typ úvěru umožňuje klientovi čerpat peněžní prostředky z účtu, i pokud na něm nemá potřebnou výši. Klient se tedy může dostat do záporných hodnot. Porovnáme-li všechny příjmy a výdaje na tomto účtu, mohou nastat dvě situace. Kreditní zůstatek, v tomto případě se klient stává věřitelem banky, nebo debetní zůstatek, klient je dlužníkem banky. Kontokorentní úvěr patří mezi krátkodobé peněžní úvěry, alespoň jednou za rok musí být splacen. Slouží k financování provozních potřeb klienta. Výhodou je rychlé získání peněžních prostředků, ale na úkor vysokých úroků. Je dána výše úvěru a při překročení úvěrového rámce si banky účtují vysoký sankční úrok. (Rejnuš, 2009)

Eskontní úvěr – podstatou tohoto úvěru je odkoupení směnky bankou před datem její splatnosti. Banka se stává věřitelem. Za odkup si strhává diskont, což je výnos banky z provedeného obchodu a pro dlužníka znamená úrokový náklad. Velikost eskontního úvěru je dána rozdílem mezi nominální směnečnou hodnotou a diskontem. (Kašparovská, 2014) Mezi výhody eskontního úvěru patří rychlost získání peněžních prostředků, nízká úroková sazba, využití peněžních prostředků před splatností

směnky. Nevýhodami jsou náklady, které jsou spojené s poskytováním úvěru a v případě, kdy směnečný dlužník nezplatí, vzniká povinnost zaplatit úvěr. Eskontní úvěr je považován za nejlevnější krátkodobý bankovní úvěr. (Polidar a Peeraer, 1998)

Spotřebitelský úvěr – tento typ úvěru je poskytován fyzickým osobám a domácnostem. Je využíván k nákupu spotřebních předmětů a služeb. Patří mezi krátkodobé až střednědobé úvěry. Nejdůležitějším parametrem je roční procentní sazba nákladů a poplatky za předčasné splacení či mimořádnou splátku. Předčasné splacení je důležité pro případnou úvěrovou konsolidaci. Na druhém místě je pak znalost úrokové sazby. Spotřebitelské úvěry pomohou vyřešit získání rychlých peněz bez nutnosti čekání. Předmětem úvěru jsou částky od tisíce korun do jednoho milionu. Doba splácení je od jednoho roku do deseti let. U některých půjček může být splacení i kratší. Banky a nebankovní společnosti nabízí pro své klienty možnost zvolení si výše splátky. Tuto výhodu oceňují především ti, kteří se během splácení dostanou do finančních problémů a snížení splátky jim tak pomůže. Negativní stránkou je prodloužení splácení a vyšší přeplatky na úrocích. Půjčky lze splácet poštovní poukázkou, inkasem nebo bankovním převodem. K úvěru si lze sjednat pojištění proti jeho nesplacení z důvodu ztráty zaměstnání, úrazu, nemoci nebo smrti. Ne každé pojištění je však vhodné. (Janda, 2013)

Rozlišujeme účelové a neúčelové spotřebitelské úvěry. V případě žádosti o neúčelový typ tohoto úvěru klient nemusí předložit bance doklady o účelu úvěru. V případě podpisu smlouvy, dostává peníze na účet. Oproti účelovému typu, je tento typ dražší (vyšší úroková míra) a to z důvodu větší rizikovosti pro banku. (Kašparovská, 2014)

Dále také rozlišujeme zajištěné a nezajištěné úvěry. V poslední době jsou častější nezajištěné úvěry. A to z důvodu urychlení schvalovacího procesu, čerpání úvěrů a také tlakem ze strany konkurence nebankovních subjektů (ty poskytují spotřebitelské úvěry bez zajištění). V případě zajištěného spotřebitelského úvěru, nejčastějším zajišťovacím instrumentem je zástava nemovitosti, ručitelské prohlášení nebo směnečné zajištění. (Kašparovská, 2014)

Kreditní karty – tento typ úvěru slouží pro bezúčelové čerpání úvěru. Výhodou kreditních karet je bezúročné období, po tuto dobu má klient půjčeny peníze, ale nemusí za ně platit úrok. V případě, kdy však úvěr nesplatí, platí vysoký úrok. Banky poskytují tyto úvěry na základě chování svých klientů. Nejdůležitějším parametrem je pravidelný příjem, podle kterého banky určují výši úvěrového rámce. Jsou výhodné pro klienty, kteří nemohou budovat finanční rezervu, avšak potřebují řešit občasné výpadky v příjmech. (Janda, 2013)

Hypoteční úvěr – tento úvěr je poskytován na investování do nemovitostí. Musí být zajištěn hypotékou. Ta může mít více významů. Nejčastěji je chápána jako zajištění hypotečního úvěru zástavou nemovitostí. Dále pojmem hypotéka označujeme hypoteční úvěrovou pohledávku banky nebo vklad zástavního práva. Banky nabízejí dva

typy tohoto úvěru. Účelový hypoteční úvěr je vázán na pořízení nemovitosti, obvykle má lepší parametry než neúčelový hypoteční úvěr, nižší úrokovou sazbu a vyšší ukazatel LTV (procentuální vyjádření poměru celkové hodnoty úvěru a zástavní hodnoty nemovitosti). Neúčelové hypotéky se nazývají americké hypotéky a v tomto případě nemusí být doloženo, na co byl úvěr možno použít. (Kašparovská, 2014)

Úvěr ze stavebního spoření - tímto typem úvěru lze financovat bydlení, rekonstrukci nebo vybavení nemovitosti. Pro mnoho klientů jsou dostupnější, jelikož stavební spořitelny půjčují i menší částky. Další výhodou pro klienta je, že úvěry mohou být splaceny před datem jejich splatnosti, aniž by musel platit sankční poplatky. Také není nezbytně nutné, aby klient zajišťoval úvěr zástavním právem na nemovitost ve prospěch stavební spořitelny. Nevýhodou však u tohoto úvěru jsou vstupní podmínky, které jsou náročnější. Chce-li klient získat úvěr, musí spořit alespoň dva roky a mít naspořeno určité procento z cílové částky a dosáhnout na určitou vyšší hodnotícího čísla. (Janda, 2013)

Překlenovací úvěr – tento úvěr klient využívá v případě, kdy nesplňuje podmínky na získání řádného úvěru ze stavebního spoření. Je zde kladen vyšší důraz na bonitu klienta než u řádných úvěrů. Nevýhodou je vysoká úroková sazba. Musí být využit na financování bytových potřeb. (Janda, 2013)

Půjčka před výplatou – tento termín zavedly úvěrové společnosti, nikoliv banky. Podstatou této půjčky je, že klient žádá o úvěr, který se pohybuje v řádech jednotek tisíc korun. Tyto půjčky mají krátkou dobu splatnosti. Pro klienty jsou velice nebezpečné. Společnosti, které jsou poskytovateli, nenahlíží do úvěrových registrů a nezjišťují informace o finanční situaci klienta. Důsledkem toho je, že roční procentní sazba nákladů dosahuje tisíců procent. Nejvíce poskytovatelů těchto mikropůjček najdeme na internetu. (Janda, 2013)

2.7.3 Úvěrové registry

Úvěrové registry jsou elektronické databáze, které jsou využívány bankami v momentě, kdy se rozhodují, zda klientovi poskytnou úvěr. Účelem je shromažďovat údaje o klientech a jejich platební morálce a tyto informace pak poskytovat bankám, aby se zamezilo, že úvěr bude udělen klientům se špatnou platební morálkou. (Kalabis, 2012)

Registry lze dělit na pozitivní a negativní. V negativním nalezneme informace o dlužnících, kteří nesplácí. V pozitivním registru jsou vedeny informace o všech klientech, kterým byl poskytnut úvěr a o jejich platební morálce. V úvěrových registrech nalezneme osobní údaje klienta, informace o jeho bonitě a jeho úvěrovou historii, což znamená údaje o tom, jaké úvěry a kde byly klientovy poskytnuty, jak splácel a také o jaké úvěry zažádal. Někdy v nich můžeme nalézt i informace o osobách, které jsou ručiteli. Banky zvýhodňují klienty, kteří mají dobrou platební morálku, například prostřednictvím nižších úrokových sazeb. Na základě informací v těchto

registrech lze určit, jaká je pravděpodobnost, že daný úvěr bude splacen. (Kalabis, 2012)

Centrální registr úvěrů ČNB – Česká národní banka vytváří databázi o dlužnících, ať už jsou jimi fyzické osoby či právnické. Banky se mohou mezi sebou informovat o údajích klienta a jeho platební morálce a to i bez jeho souhlasu. Centrální registr úvěrů umožňuje výměnu informací pouze mezi jeho členy. Členem tohoto registru jsou veškeré obchodní banky, pobočky zahraničních bank na území České republiky a další osoby, které jsou stanoveny v zákoně. Členové mají přístup k celkové výši závazků klientů ke všem subjektům bankovního sektoru v České republice. V databázi lze najít aktuální stav i předchozí záznamy. Má-li klient zájem o výpis z Centrálního registru úvěrů, musí podat žádost ČNB a uhradit poplatek za tuto akci.

Registr SOLUS – Roku 1999 bylo založeno Sdružení na ochranu leasingu a úvěru spotřebitelům. Účastníky tvoří bankovní a nebankovní finanční instituce (distributoři energií, telekomunikační operátoři). Tento registr nebyl založen za účelem zisku. Jeho cílem je vzájemná spolupráce, pomoc, ochrana zájmu účastníků a tvoření databáze dlužníků se špatnou platební morálkou. Databáze slouží pouze pro potřeby účastníků registru. V případě, kdy jednotlivý účastníci chtějí zjistit informace o daném klientovi, podají dotaz on-line formou. A to se souhlasem klienta.

Registry CCB – Společnost Czech Credit Bureau provozuje a organizuje bankovní i nebankovní registr klientských informací. Registry fungují samostatně, určitá výměna informací mezi nimi probíhá a to se souhlasem klienta.

- **Bankovní registr klientských informací (BRKI)** – vznikl roku 2002. Členem mohou být banky aktivně působící na českém trhu, které nemají finanční problémy (nucená správa, likvidace). V databázi nalezneme pozitivní i negativní informace o vztazích mezi bankami a jejich klienty. Členům poskytuje informace o aktuálních úvěrových operacích klientů a také údaje za poslední čtyři roky. Po uplynutí čtyř let od splacení půjčky se všechny informace z registru vymaže. Informace z tohoto registru může získat pouze ten, kdo do něj údaje poskytuje.
- **Nebankovní registr klientských informací (NRKI)** – byl založen roku 2005. V databázi nalezneme informace o platební morálce klientů leasingových a splátkových společností. (Kalabis, 2012)

2.7.4 Konsolidace úvěrů

V případě, kdy se klient dostane do situace, že není schopen splácet své závazky, je zde možnost konsolidace dluhů. Jedná se o sloučení několika úvěrů do jednoho velkého. Většinou se jedná o konsolidaci spotřebitelských úvěrů. Výhodou je, že klient nemá několik závazků, ale pouze jeden. Hlavním důvodem však je, že se sníží měsíční splátka. Upraví se splátkový kalendář, který se ale prodlouží. Dále se sníží finanční náklady (poplatky za vedení úvěrů) a zjednoduší se administrativa (sleduje se pouze jeden úvěr). V některých případech bývá využívána americká hypotéka pro konsolidaci úvěrů. (Kalabis, 2012)

2.8 Exekuce a insolvence

Čím dál častěji končí zadlužené domácnosti exekucí. Je to proces, při kterém se dlužníkovi odebere zpeněžitelný majetek a převede se jeho věřiteli na základě soudního rozhodnutí a exekučního výměru. Exekuce je prováděna různými formami. Mezi nejčastější patří srážky ze mzdy, příkázání pohledávky a prodej movitých a nemovitých věcí dlužníka. (Smrčka, 2010)

Nalézací soud vydá pravomocné rozhodnutí, ve kterém je rozhodnuto o výši peněžité pohledávky, její splatnosti, příslušenství nebo o rozsahu a obsahu nepeněžitého plnění. V případě, kdy dlužníkovi uplyne lhůta k dobrovolnému plnění povinnosti a toto rozhodnutí je vykonatelné, oprávněná osoba může navrhnout uskutečnění exekuce. (Smrčka, 2010)

Právním titulem pro exekuci může být rozsudek, rozhodčí nález, notářský zápis s doložkou vykonatelnosti, exekutorský zápis nebo vykonatelné správní rozhodnutí. V těchto zápisech nalezneme dohodu věřitele s dlužníkem, kdy se dlužník zavazuje splnit pohledávku nebo jiný nárok v případě nesplnění závazku. Na návrh oprávněné osoby se zahájí exekuční řízení v případě, kdy dlužník nesplní to, co mu uložil exekuční titul. Exekutor tedy vyzve dlužníka, aby dobrovolně uhradil dluh do 15 dnů, a zároveň zjišťuje majetkový stav dlužníka. Usnesení o nařízení exekuce zahrnuje soudní rozhodnutí, že dlužník nesmí nakládat se svým majetkem. Předmět exekuce nesmí zahrnovat věci, které jsou dlužníkovi nezbytnou potřebou k upokojení svých hmotných potřeb, ale i potřeb své rodiny. Nebo pokud tyto věci dlužník potřebuje k plnění svých pracovních úkolů. Jedná se o oděvy, vybavení domácnosti, snubní prsteny, zdravotnické potřeby. (EKCR, 2016)

Jakým způsobem bude provedena exekuce, rozhoduje exekutor. Samotná exekuce se provádí na základě exekučního příkazu. Jakmile soud vydá usnesení o nařízení exekuce, exekutor vydá exekuční příkaz, ve kterém je uvedeno, který majetek bude postižen a způsob provedení exekuce. V momentě, kdy dlužník obdrží exekuční příkaz, nesmí nakládat s majetkem, který je v něm uveden. Ostatní majetek může dlužník využít ke splácení dluhu. Dlužník se může proti těmto nařízením odvolat. Je-li však odvolání zamítnuto, následuje provádění exekuce. (EKCR, 2016)

Náklady exekuce zahrnují odměnu exekutora, náhradu hotových výdajů, náhradu za ztrátu času při provádění exekuce, náhradu za doručení písemností, odměnu a náhradu nákladů správce podniku a daň z přidané hodnoty, pokud je exekutor plátcem daně. Na začátku složí věřitel exekutorovi zálohu, která obvykle činí 5 % z vymáhané částky. Dlužníkovi se částka navyšuje o odměnu pro exekutora. Maximálně tato částka může dosahovat 15 % vymáhané částky. (EKCR, 2016)

Existují dva způsoby oddlužení, které stanovuje insolvenční zákon. Je to jednorázové zpeněžení majetku dlužníka a plnění splátkového kalendáře. V tomto případě musí dlužník během 5 let splatit věřiteli alespoň 30 % dluhu. Pouze dlužník může podat soudu návrh na oddlužení. Jsou-li splněny všechny podmínky, soud oddlužení povolí. Na návrh dlužníka může insolvenční soud dlužníka osvobodit od placení pohledávek, které dosud nebyly uspokojeny. Za podmínky, že dlužník splnil včas své povinnosti podle daného způsobu oddlužení. Jedná-li se však o majetkové sankce, které byly dlužníkovi uloženy během trestního řízení pro úmyslný trestný

čin nebo o pohledávky na náhrady škody, které byly způsobeny úmyslným trestným činem, oddlužení se na ně nevztahuje. (Smrčka, 2010)

Pokud dlužník neplní své povinnosti během splácení splátkového kalendáře, insolvenční soud může oddlužení zrušit. Dohled nad činností dlužníka vykonává insolvenční správce po dobu trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře. (Smrčka, 2010)

Osobní bankrot je výhodný jak pro dlužníka, tak pro věřitele. Dlužníkovi umožňuje vymanit se v přijatelném čase ze svých dluhů. Pro věřitele znamená uspokojení pohledávek ve výši minimálně 30 %, což je vyšší číslo, než jaké je běžně dosahováno v současnosti. (Smrčka, 2010)

2.9 Přehled studií

Coletta, De Bonis, a Piermattei (2014) uvádí, že ve většině zemí dluh domácností nejvíce rostl od devadesátých let 20. století až do roku 2008. To, čím se jednotlivé země odlišují, je podíl dluhu na HDP. Více zadlužené jsou domácnosti v zemích, kde je vyšší HDP. Autoři se domnívají, že je to proto, že domácnosti v zemích s vyšším hrubým domácím produktem disponují větším majetkem a je tedy pro ně jednodušší dané úvěry splácet. Na konci roku 2011 dluhy hodně vzrostly. Přes sto procent HDP tvořil dluh na Kypru, v Dánsku, Nizozemsku, Irsku a v Austrálii. Ve Velké Británii dosahoval devadesáti procent.

V poslední době se riziky soukromého dluhu zabývají analytici i mezinárodní organizace. Autoři uvádí předpoklad, že v zemích, kde domácnosti disponují velkou mírou úspor, je pravděpodobné, že zadluženost je nízká. Ne vždy tomu tak je. Příkladem je Španělsko. V posledních letech poměr úspor a HDP klesá a to z důvodu stárnutí populace a pomalého růstu disponibilních příjmů. (Coletta, De Bonis, Piermattei, 2014)

Murphy (1999) ve své studii ukazuje, jak je důležité znát dluhové zatížení domácností při předpovídání budoucího růstu spotřebitelských výdajů. Důležité je rozlišovat výdaje na zboží dlouhodobé spotřeby a výdaje na okamžitou spotřebu. Nárůst dluhu vede k omezení výdajů. Spotřebitelé jsou opatrnější, nevynakládají tolik finančních prostředků na spotřebu, ale snaží se šetřit. Mají-li spotřebitelé strach z budoucnosti, poměr dluhu a spotřeby se snižuje. Tato nejistota vede ke snížení výdajů a nárůstu úspor. V následujících letech to ovšem znamená nárůst majetku a následně větší sklon ke spotřebě. Autor tedy říká, že větší nejistota vede k rychlejšímu růstu budoucích výdajů.

Další studie říká, že v několika ekonomikách došlo k poklesu zadlužení a to z důvodu ekonomické krize a nejisté budoucnosti. Nejvíce zadlužené jsou vyspělé země. V roce 2011 byla průměrná zadluženost u těchto domácností 88 procent HDP. Mezi chudšími zeměmi tento poměr dosahoval 20 procent. Což je velký rozdíl. Autoři se domnívají, že tento rozdíl je dán tradicí daných zemí. Mezi bohatší země patří země anglosaské, kde je tradicí zajištění vlastního bydlení. Právě úvěry na bydlení mají na zadluženosti největší podíl. V chudších zemích hypoteční úvěr není příliš využíván, z důvodu jiných tradic. Dalším důvodem je vyšší výkonnost ekonomik. Lidé, kteří vydělají více finančních prostředků, více utratí. Naopak lidé s menšími příjmy více šetří a pečlivě rozmýšlí, jak s danými peněžními prostředky naloží. Mezi nejzadluženější domácnosti patří domácnosti ve Spojených státech amerických. V roce 2007 zde výše zadlužení dosahovala 102 procent HDP. Za tři roky však tento ukazatel klesl o 7 procent a klesá dál. (Hrozivé statistiky zadluženosti domácností, 2011)

Finanční server Měšec.cz (2006) uvádí, že růst zadluženosti je ovlivněn růstem reálných příjmů domácností, stabilizací ekonomiky, klesnutím úrokových sazeb, nárůstem konkurence na finančních trzích a také snadnějším procesem vyřízení úvěru. Růst cen nemovitostí ovlivnil výši hypotečních úvěrů. Finanční instituce nabízejí mnoho typů produktů, avšak největší podíl zaujímají hypoteční úvěry. Na trhu je čím dál více finančních zprostředkovatelů. Problémem však je, že ne vždy poskytují dostatek informací k daným produktům a někdy jsou informace dokonce v rozporu se zákonem. Autoři uvádí, že nejvíce ohroženy jsou nízkopříjmové domácnosti, jelikož splátky úvěrů tvoří velkou část jejich výdajů. Podobně je tomu ve Velké Británii, Norsku nebo Spojených státech amerických. Narůstá také podíl úvěrů na bydlení u stavebních spořitelen. Rostoucí trend zadluženosti lze pozorovat i u ostatních zemí západního světa. Největší podíl zaujímají ve většině zemí hypoteční úvěry a kreditní karty. (Antoš, 2006)

3 Zadluženost domácností

Smrčka (2010) uvádí, že dvě třetiny domácností vynaloží veškeré příjmy na to, aby pokryly své výdaje. Tento fakt vypovídá o tom, že domácnosti nehospodaří se svými přebytky a nemyslí do budoucna. Zhruba 70 % domácností má vyrovnaný rozpočet, zbylých 30 % se snaží se svými nadbytky hospodařit. Problémem však je, že se zaměřují spíše na krátkodobé cíle, jako je třeba nákup automobilu. Bohužel tato situace je velmi podobná ve všech evropských zemích. Výrazněji tento stav můžeme sledovat v postkomunistických zemích, problém však je i v tradičních zemích. Zajímavé je, že dělení domácností na ty, které jsou schopny šetřit a ty, které nejsou, je ve všech zemích velice podobné. Základem pro domácnosti by měl být rodinný rozpočet. Maximalizaci příjmů provádí domácnosti téměř automaticky, bohužel však spousta domácností maximalizuje i výdaje. Je těžké odolat moderní spotřební společnosti a vyhnout se tak zbytečným výdajům.

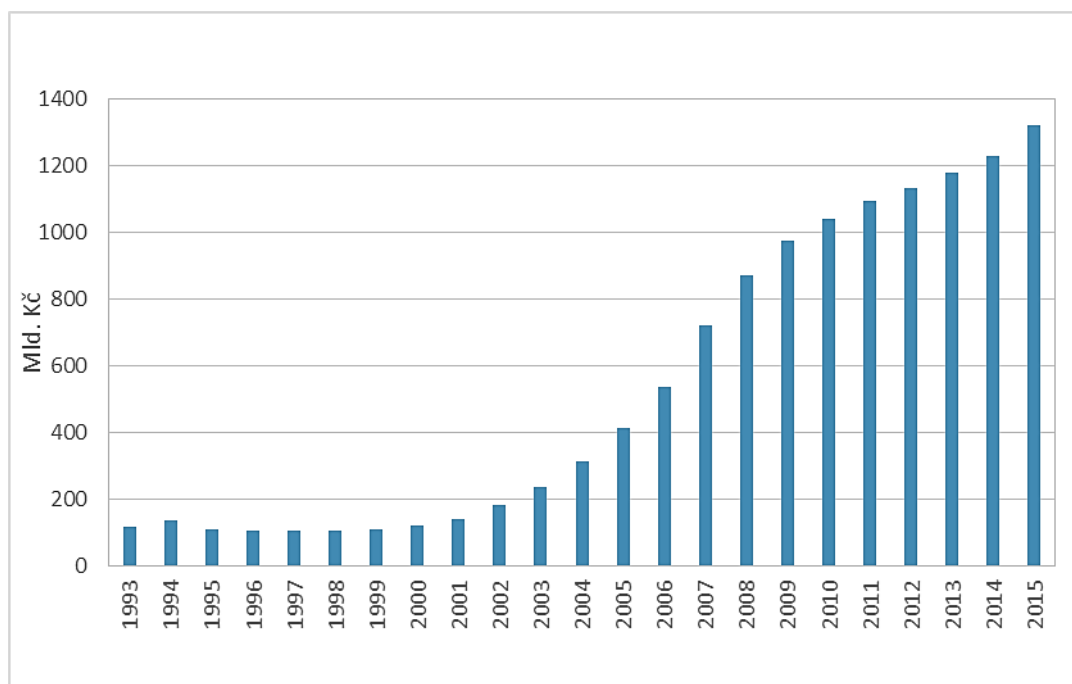
Každá domácnost by měla analyzovat své příjmy a výdaje za určité časové období. Nejdůležitějším ukazatelem je vždy cash flow. Sledujeme tok peněz v celkovém výsledku za určité období a pak také tok peněz v průběhu časového období. Problém nastává v okamžiku, kdy je cash flow záporné. To značí, že domácnost utratila více, než vydělala. Je tedy nutné využít rezervy nebo úvěr.

Domácnosti se často dostávají do finančních problémů díky svým nesprávným úvahám. Prvním předpokladem je, že vyplacení příjmu se nezpzdí. Lidé tedy počítají s pravidelným příjmem, podle kterého pak mají nastavené splátky úvěrů. A v tomto okamžiku vzniká problém, například dostane-li se zaměstnavatel do potíží a není schopen vyplatit mzdu včas. Jedná-li se o úvěr u bankovní instituce, problém se dá vyřešit relativně snadno. Dluží-li však domácnost nebankovní instituci, může se snadněji dostat do potíží. Dalšími předpoklady jsou například automatický růst příjmu v budoucnosti nebo myšlenka, že problém se sám vyřeší.

Každá domácnost by si proto měla vést kompletní přehled příjmů, určit si pravidelné příjmy a ty ostatní. A nespoléhat na jejich opakování.

Zpráva ČNB (2005) uvádí, že na rostoucí zadlužování domácností měly vliv především nízké úrokové sazby, vyšší zaměstnanost, ekonomický růst a růst disponibilních příjmů. Disponibilní příjmy však rostly relativně pomalu. Důsledkem toho bylo vyšší riziko, že se domácnosti dostanou do problémů se splácením. Zpočátku zadluženost převažovala u rodin s vyššími příjmy, později však nastal růst u nízkopříjmových domácností. Disponibilní příjem těchto rodin je závislý na sociálních transferech, což zvyšuje kreditní riziko. Na rostoucí zadluženost mělo také vliv zkvatňování úvěrů.

3.1 Vývoj zadluženosti

Obr. 1 Vývoj objemu úvěrů domácností 1993-2015

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČNB

Na počátku 90. let vzrostl objem poskytovaných úvěrů téměř o dvojnásobek. Tento nárůst se odehrál především v první polovině. Je však velice pravděpodobné, že do této výše úvěrů jsou zahrnovány úvěry fyzickým osobám, které si půjčovaly peněžní prostředky na investice a zabezpečení privatizovaného majetku. V tom případě, tyto úvěry nejsou zcela srovnatelné s dnešními úvěry domácností. Srovnáme-li však s rokem 1990 rok 2005, zjistíme, že objem poskytnutých úvěrů byl třináctkrát větší. V roce 2008 byl dokonce třicetkrát větší. V období 1995-1999 vzrostly půjčky domácnostem pouze o miliardu. A to z 107,85 miliardy na 108,86 miliardy. (Smrčka, 2010) V průběhu 90. let, v období, kdy se ekonomiky transformovaly, vývoj úvěrů negativně ovlivňovala vysoká inflace a tedy vysoké úrokové sazby. Přestože reálné mzdy rostly, domácnosti úvěry tolik nevyužívaly. Důvěra domácností v úvěry nebyla tak velká jako dnes, nabídka bankovních produktů nebyla zcela vyvinuta a teprve se začínaly formovat systémy na podporu bydlení jako je stavební spoření a hypotéky. V devadesátých letech se úvěry domácností příliš neměnily. Nedochovalo k výrazným zvrátům a v některých letech zadlužení domácností dokonce pokleslo. Důvodem mohly být rozsáhle ekonomické a sociální změny, neochota bankovních ústavů půjčovat menším klientům, výkyvy cenové hladiny, vysoké úroky nebo nedostatečná nabídka produktů.

Ke zlomu dochází po roce 2000. Na rozdíl od druhé poloviny 90. let, kdy byl patrný reálný meziroční pokles úvěrů, na přelomu tisíciletí se tento trend změnil.

Od konce roku 2000 až do dnes můžeme sledovat rostoucí trend objemu úvěrů přijatých domácnostmi.

Příčiny tohoto zlomu lze nalézt na straně poptávky i nabídky. Nejdůležitějším parametrem pro výběr úvěru je výše úrokové sazby. Na konci 90. let došlo k jejímu ustálení a také k trvalému poklesu. Z těchto důvodů se zvýšila poptávka domácností po úvěrech. Reakce finančního sektoru byla taková, že rozšířil a zkvalitnil nabídky služeb. Výhradní postavení mezi úvěry mají hypoteční úvěry. K vyšší poptávce po úvěrech přispěl také růst disponibilních důchodů domácností a ochota domácností utrácet. Nejdůležitějším nabídkovým faktorem je zlepšování nabídky produktů. A to z důvodu nárůstu konkurence na finančních trzích. Finanční instituce usilují o zjednodušování, zlevňování a urychlování procesu poskytování úvěrů domácnostem. (Antoš, 2006)

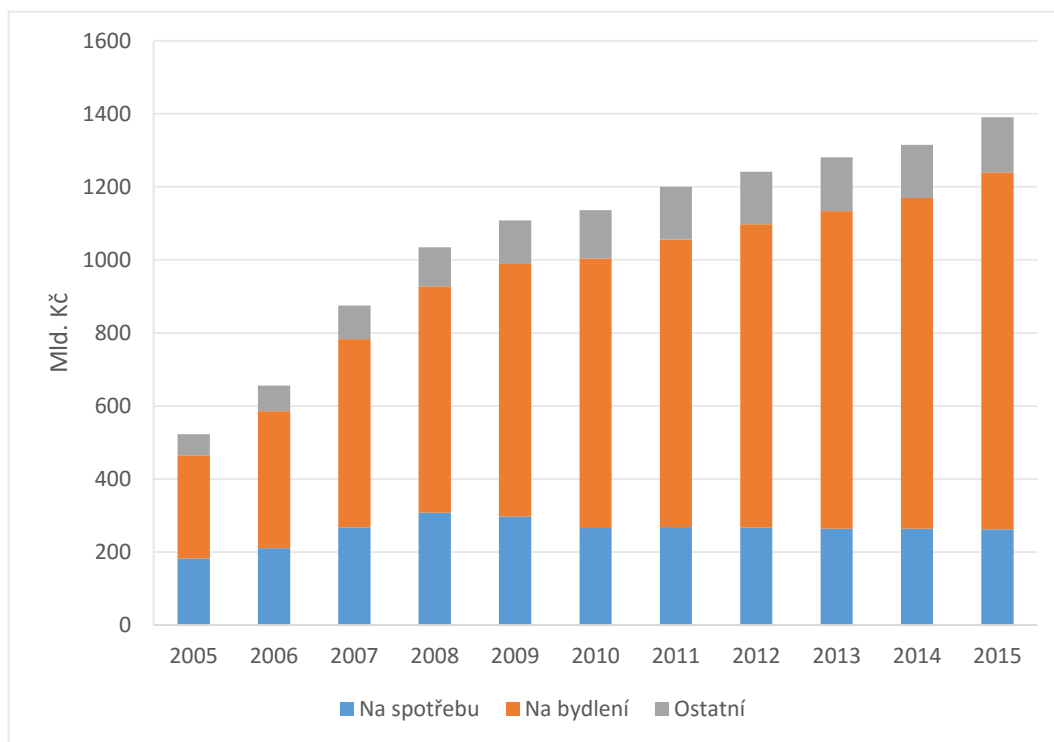
Během pětiletého období po roce 2000 vzrostl objem úvěrů 3,8násobně. Následující roky se roční vzrůst pohybuje okolo 30 %. Tento fakt má dopad na společnost. Za prvé, zpřísnila se pravidla pro poskytování úvěrů, takže klienti, kteří staré úvěry spláceli novými, už tuto možnost nemají. Klienti už na úvěr nedosáhnou a mají finanční problémy. Za druhé, vzrostl objem problematických a nesplácených úvěrů. Banky mají vyšší nároky na klienty a jejich platební morálka se zhorší. Důvodem je nárůst nezaměstnanosti a tedy vyšší platební neschopnost domácností. Důsledkem krize v letech 2007-2009 (pokles průmyslové produkce, nižší aktivita bank vůči fyzickým i právnickým osobám, růst nezaměstnanosti), která se v České republice projevila až koncem roku 2008, je zpomalení růstu mezd a nižší poptávka po pracovní síle. Což je velký problém pro mnoho domácností, které očekávaly růst příjmů. Kvůli těmto obrovským růstům někdy docházelo k porušování pravidel a poskytování úvěrů lidem, kteří na něj neměli nárok, jelikož na bankovní systém byly kladeny čím dál větší nároky. (Smrčka, 2010)

Nejrychlejší nárůst dluhů českých domácností byl zaznamenán v letech 2002-2007, významně převažovaly úvěry na bydlení. Po roce 2008 se vývoj zpomalil. V tomto roce meziroční tempo přírůstku bylo +33,3 %. Meziroční růst v tomto roce dosahoval výše 159,1 mld. Kč, následujícího roku pak 74 mld. Kč. Od roku 2009 se meziroční tempo růstu poskytovaných úvěrů domácnostem zpomalilo. Pokles růstu lze vysvětlit dvěma faktory. Zaprvé domácnosti se nechtějí více zavazovat a zadruhé finanční instituce jsou obezřetnější, více prověřují schopnost klientů splácet, půjčují tedy jen těm méně rizikovým. (Teplý, 2013)

V roce 2012 kleslo meziroční tempo přírůstků zadluženosti na +3,3 %, koncem 1. čtvrtletí 2015 činilo +4,6 %. Tempo růstu zadlužování českých domácností začíná opět posilovat. Což je paradoxem, protože finanční situace domácností se zlepšuje z důvodu růstu jejich disponibilních příjmů. Zvyšující trend zadluženosti ovlivňují hlavně úvěry na bydlení. Podíl spotřebních úvěrů na zadluženosti se spíše snižuje, což svědčí o jejich splácení. Na konci roku 2015 domácnosti dlužily 1390,73 miliard Kč. Na zadlužování českých domácností měla samozřejmě vliv globální krize. (Teplý, 2013)

Nejvyšší procento úvěrů zastupují úvěry na bydlení. A to z několika důvodů. Úrokové sazby klesly a v posledních letech se drží na nízké úrovni. Za druhé ceny

nemovitostí jsou stabilní, zdražují jen minimálně. Mezi další důvody patří rostoucí ekonomika, zvyšující se příjmy domácností a klesající nezaměstnanost. Z těchto důvodů domácnosti neváhají si pořídit vlastní bydlení nebo případně pořídit si byt jako investici. (Teplý, 2013)

Obr. 2 Složení poskytnutých úvěrů domácnostem během let 2005-2015
Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČNB, 2016

3.2 Příčiny zadluženosti

Janda (2013) uvádí několik příčin, proč se lidé zadlužují.

Nulová finanční gramotnost – nejčastější a nejzávažnější příčinou, proč se lidé dostávají do finančních potíží je nulová finanční gramotnost, kdy nejsou schopni spočítat si úroky, jak dlouho bude jejich domácnost zatížena úvěrem, jaké závazky z půjčky vyplývají a jak bude ovlivněn rozpočet domácnosti. Problémem je, že tito lidé často podepíší velice nevýhodnou smlouvu. Na základě statistik lze říci, že do finančních problémů se častěji dostávají lidé s nižším vzděláním. Na tuto příčinu navazují všechny ostatní.

Sociální status – hodně lidem záleží na tom, co si o nich myslí jejich okolí. Bohužel ne vždy si mohou dovolit vše, co by chtěli. Ale protože se potřebují vyrovnat rodině, přátelům nebo známým, pořizují si drahé věci za každou cenu. Jako příklad

bych uvedla půjčku na dovolenou nebo na Vánoce. Tato příčina souvisí s finanční negramotností. Domácnosti se tak snáze dostanou do dluhové spirály.

Životní náklady – do této skupiny se řadí například úvěry na zaplacení nájmu nebo na nákup potravin. Důvodem těchto úvěrů může být nízký příjem, který může být způsoben leností, nedostatečným vzděláním nebo sociálním statutem. Půjčky na životní náklady jsou velice závažné a domácnost by se tak měla zamyslet nad její situací a rodinným rozpočtem.

Matky kariéristky – mnoho žen, které pracují a o kterých si myslíme, že si budují kariéru, zůstávají v práci z toho důvodu, že mají úvěr na bydlení. A mají strach, že kdyby byly na mateřské dovolené, nebyly by schopny úvěr splácet.

Bydlení – otázku vlastního bydlení řeší většina populace. Úvěry na bydlení zaujímají největší podíl mezi úvěry v České republice. Pokud klient pečlivě zváží podmínky úvěru, zpravidla nedochází k finančním problémům.

Podnikání – někteří lidé dostanou podnikatelský nápad a ihned se zadlužují. Místo toho, aby si pečlivě rozpracovali plán podnikání a uvědomili si tak, jaké mají vlastní zdroje a jak velký závazek jsou schopni na sebe vzít.

Nepotřebné věci – do této kategorie patří úvěry na spotřební elektroniku, vybavení bytu nebo půjčky před Vánoci.

Půjčka na půjčku – tento problém opět navazuje na finanční negramotnost. Dlužník se dostane do problémů a místo toho, aby se šel poradit s odborníkem, si sjedná půjčku, kterou chce splácet tu původní. Avšak ve většině případů má tato půjčka horší podmínky.

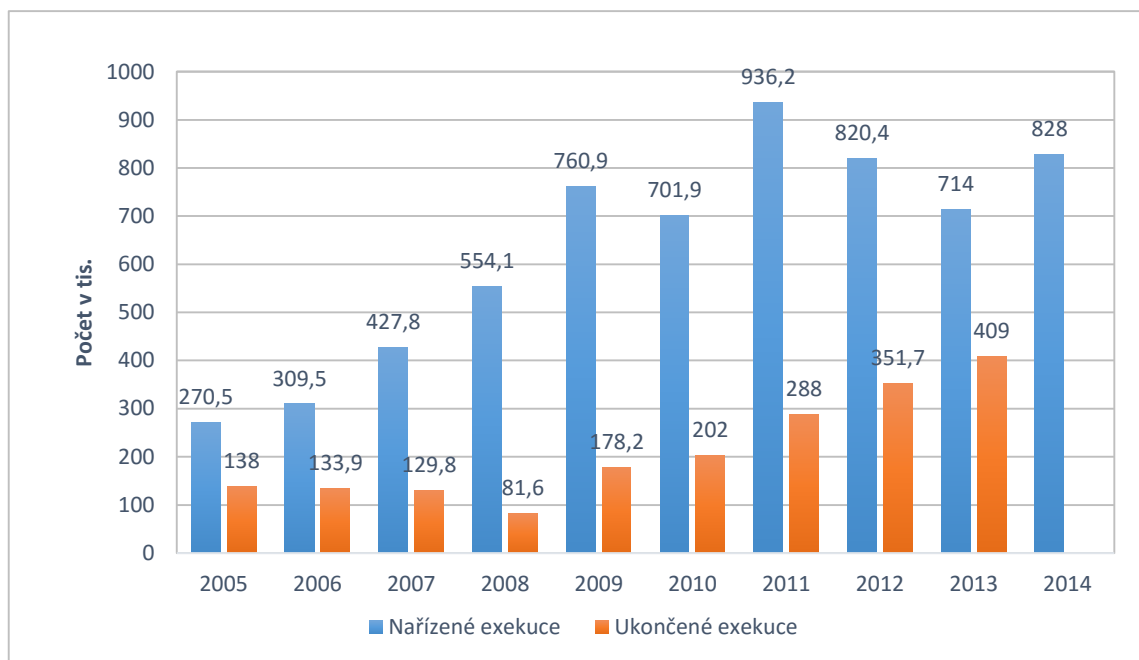
Mezní situace v životě dlužníka – během našeho života dochází k mnoha nečekaným situacím. Proto je důležité tvořit finanční rezervu pro tyto případy. Na většinu situací se dá připravit. Řadíme sem ztrátu zaměstnání, trvalé snížení příjmu, úraz, nemoc, úmrtí blízkého, rozvod, mateřská dovolená nebo odchod do důchodu.

3.3 Následky zadluženosti

S rostoucí zadlužeností roste počet insolvenčních návrhů. Institut insolvenčního řízení na fyzické osoby byl zaveden roku 2008. V tomto roce počet návrhů dosahoval 1936. O tři roky později se tento počet zvýšil na 17 600 a v roce 2012 se počet insolvenčních návrhů rovnal 23 830. Z důvodů klesajících příjmů domácností a neklesajících úrokových nákladů lze očekávat nárůst insolventních domácností v České republice. Následkem pak je snížení finanční rezervy domácností a také zvýšení pravděpodobnosti že domácnosti budou mít problémy se splácením svých závazků. (Teplý, 2013)

Se zvyšující se zadlužeností roste také počet exekucí. V roce 2011 byl tento počet nejvyšší a to 936 200, z toho však 655 000 tvořily exekuce na fyzické osoby. V následujících letech počet exekucí klesl. Důvodem je více možností řešení zadluženosti (například splátkový kalendář nebo konsolidace úvěrů). Nikoliv zlepšení platební morálky dlužníků. Exekutorská komora očekává, že počet exekucí bude spíše klesat, a to z důvodu změny v legislativě (novely exekučního řádu). Na základě dat exeku-

torské komory lze říci, že dlužníky jsou převážně lidé se základním vzděláním, nižším sociálním postavením, ve věku od 20 do 35 let a také důchodci. V České republice tvoří převážnou část nařízených exekucí velké dluhy. Menší podíl na nařízených exekucích mají drobné dluhy jako pokuty dopravnímu podniku nebo různé poplatky obcím. (Teplý, 2013)

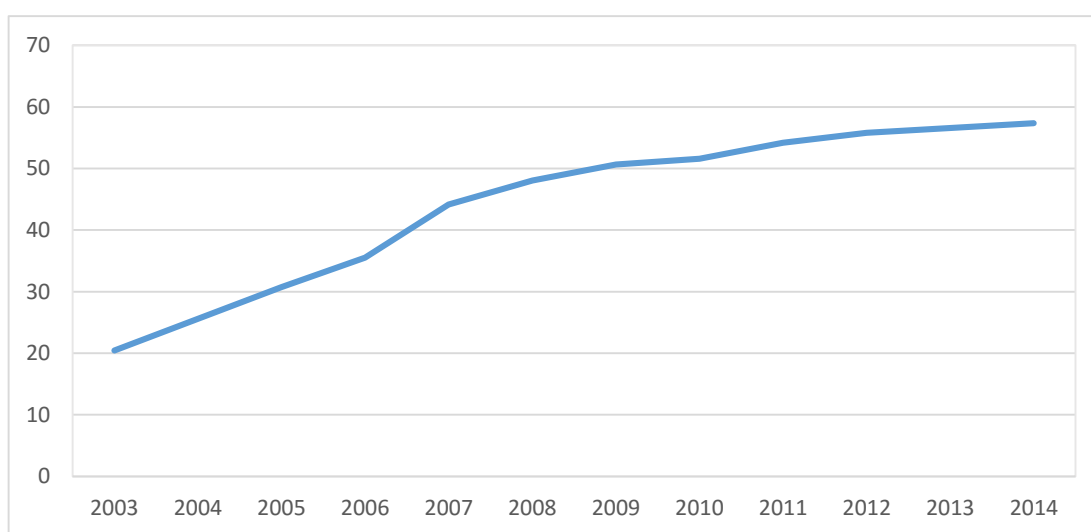

Obr. 3 Vývoj exekucí v České republice v období 2005 – 2014

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Exekutorské komory

3.4 Podíl dluhu českých domácností na disponibilním důchodu

Dluh domácností lze porovnávat s disponibilním důchodem. V následujícím grafu tedy vidíme, kolik procent z příjmů domácností tvoří dluh. Tento poměr vykazuje rostoucí trend. V roce 2014 dosahoval tento ukazatel nejvyšších hodnot. Dluhy domácností tvořily přes 57 % jejich příjmů. Oproti tomu v roce 2003 domácnosti vynaložily na splacení dluhů pouze 20 % svých příjmů. Největší nárůst nastal v roce 2007, kdy došlo k růstu o necelých devět procentních bodů a to z 35,5 % na 44,1 %. V následujících letech meziroční přírůstky klesly, pohybovaly se okolo dvou procentních bodů. V průběhu let 2009 a 2010 byl tento ukazatel poměrně stabilní. Hranice okolo 60 procent je dle ekonomů relativně bezpečná, ale je třeba sledovat, aby rychle nevzrostla.

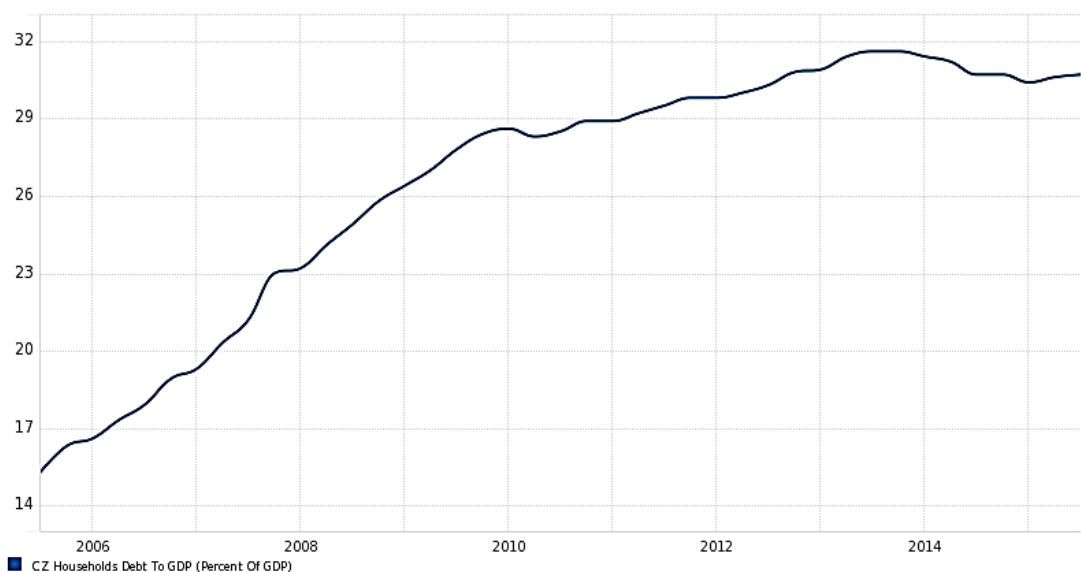

Obr. 4 Podíl dluhu českých domácností na disponibilním důchodu (jednotky v %)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů Statistics. Eurostat [online]. [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

3.5 Podíl dluhu českých domácností na HDP

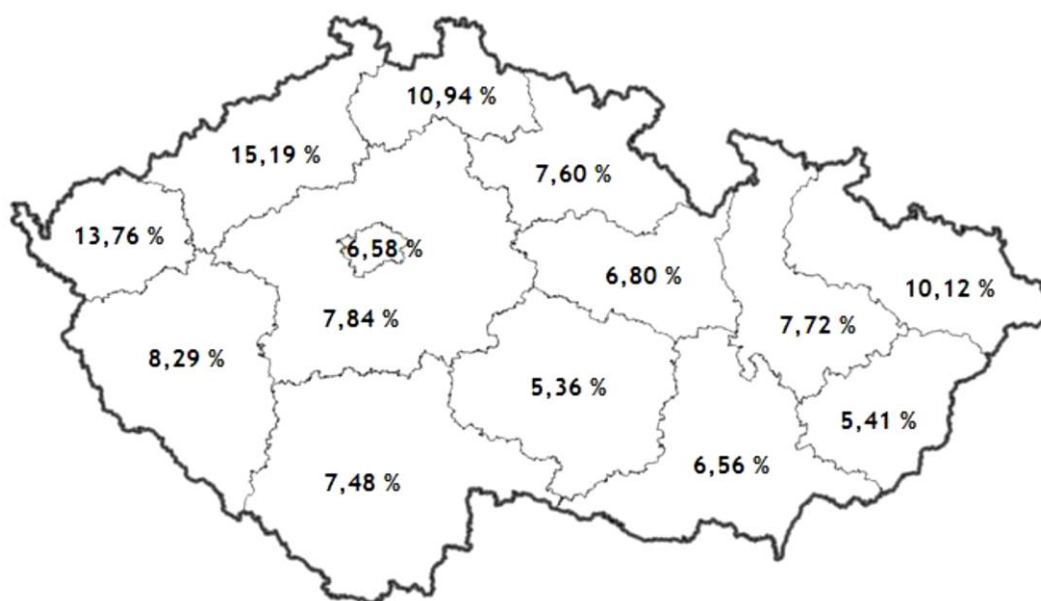
Mezi nejlepší zobrazení zadluženosti v rámci ekonomiky patří ukazatel podílu dluhu domácností na HDP. Na následujícím obrázku vidíme, že k nejrychlejšímu nárůstu došlo během let 2005-2010. A to z 15,3 % na 28,6 %. Zadluženost domácností v České republice tedy rostla rychlejším tempem než HDP. V prvním čtvrtletí roku 2010 dosahoval dluh domácností téměř 30 % HDP. Nejvyšších hodnot tento ukazatel dosáhl na konci roku 2013 a to hodnot 31,6 %.

Obr. 5 Podíl dluhu českých domácností na HDP (jednotky v %)

Zdroj: IEconomics.com [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ieconomics.com/czech-republic-debt-household>

3.6 Zadluženost v jednotlivých krajích ČR dle registru SOLUS

Obr. 6 Podíl počtu osob se závazkem po splatnosti v negativním registru SOLUS na celkovém počtu obyvatel ve věku 18 let a více v jednotlivých krajích

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z tiskové zprávy sdružení SOLUS (údaje k 30. 9. 2015)

Registr SOLUS uvedl, že počet občanů, kteří jsou vedeni v negativním registru kvůli dluhu po splatnosti, je k 30. 9. 2015 8,12 % dospělých obyvatel České republiky. Celkově je v registru SOLUS evidováno přibližně 700 000 občanů, kteří mají dluh po splatnosti ve výši 52 miliard korun (údaje za 3. čtvrtletí 2015). Na obrázku můžeme vidět, kde mají občané ČR největší problémy se splácením svých dluhů. Jednotlivá čísla udávají procentní podíl obyvatel s dluhem po splatnosti v jednotlivých krajích. Znatelné rozdíly jsou nejen mezi kraji, ale i mezi okresy. Například v okrese Most, ze sta obyvatel jich dluží 18. Největší potíže splácet mají obyvatelé okresů severních Čech a v Moravskoslezském kraji. Naopak obyvatelé v okresech Žďár nad Sázavou a Brno-venkov jsou dle registru nejméně problémovými klienty.

Registr SOLUS uvádí, že v poslední době počet dlužníků v negativním registru spíše klesá. Lze říci, že je to z důvodu expandující ekonomiky a snižující se nezaměstnanosti. Dále také domácnosti jsou více ochotny řešit své finanční problémy. A posledním významným faktorem, který tuto situaci ovlivnil je růst společností, které jsou zapsány v registru SOLUS.

3.7 Zadluženost ve vybraných zemích EU

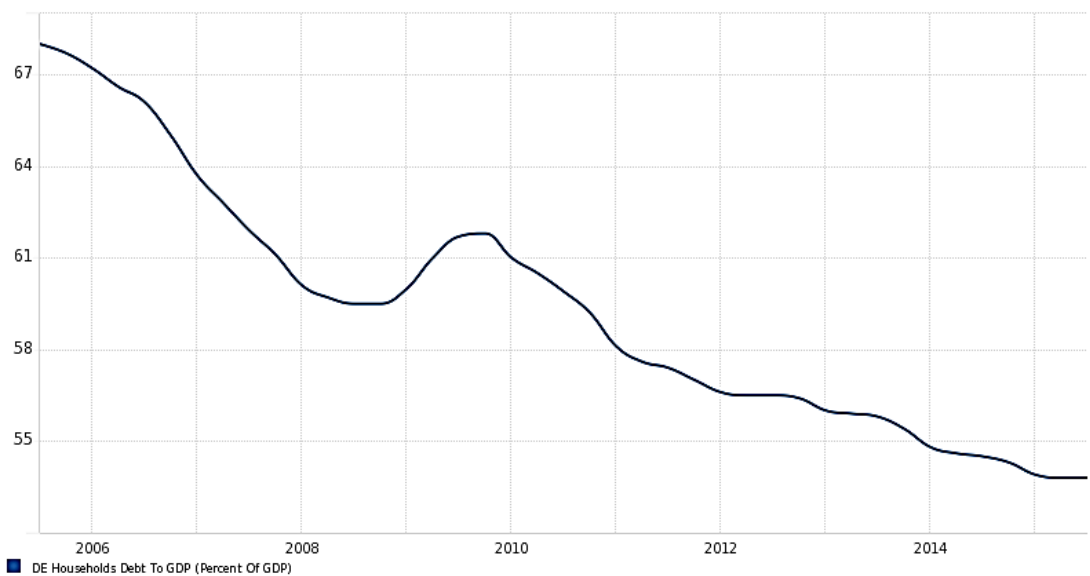
Následující kapitola popisuje zadluženost domácností okolních států České republiky. A to tedy domácností Německa, Polska, Rakouska a Slovenska.

3.7.1 Německo

Počet předlužených lidí v Německu v roce 2012 vzrostl téměř o 200 000, na rozdíl od předchozího roku, kdy tento počet výrazně klesl. Mezi předlužené patří osoby, které nejsou schopny v dohledné době splnit své závazky díky svému majetku ani pomocí úvěrů. Mezi hlavní příčiny předluženosti patří nevhodné chování spotřebitelů. Vzrostly případy předlužení z důvodu nadměrných nákupů. Život na dluh se stává v německé společnosti běžnou alternativou. Vedle nezaměstnanosti patří mezi hlavní důvody zadlužování rozvody nebo dlouhodobé nemoci. Nezaměstnanost má čtvrtinový podíl. (Toller, 2013)

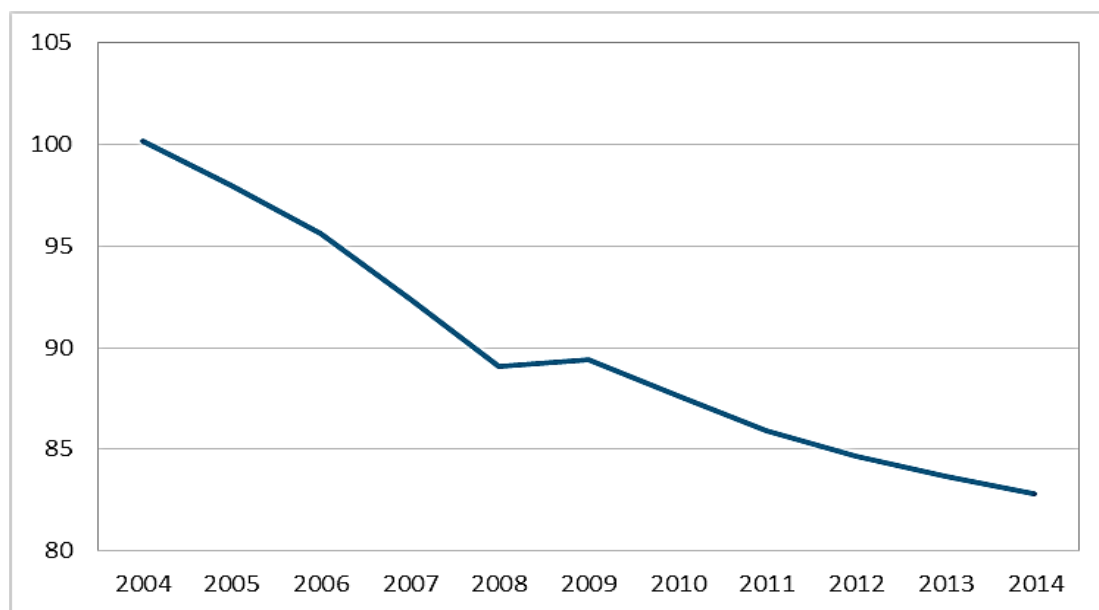
Z dlouhodobého hlediska lze v Německu pozorovat klesající trend zadluženosti domácností. Na konci roku 2015 tvořila zadluženost domácností 85,5 % disponibilního důchodu. Oproti předchozím obdobím tento poměr vzrostl a to především kvůli nárůstu dlouhodobých úvěrů.

V případě, kdy dluh domácností stagnuje a HDP roste, poměr dluhu domácností k HDP klesá, jak můžeme vidět na obrázku 7. V roce 2013 tento poměr poklesl z 56,8 % na 55,2 %. Klesající trend tak pokračoval. Zadluženost domácností je na úrovni roku 1990 a to z důvodu slabého růstu hypotečních a spotřebitelských úvěrů vzhledem k růstu HDP. Období do konce roku 1990 bylo charakterizováno rozmachem hypotečních úvěrů v oblasti majetku a stavebnictví. Nárůst zadluženosti domácností v letech před krizí rozšířila domácí poptávku (bytové výstavby, investice a spotřeba). Tato úroveň však byla dlouhodobě neudržitelná. Proto byla důležitá potřeba snížit zadluženost. Následkem toho bylo snížení domácí poptávky. Po roce 2013 disponibilní příjmy domácností mírně rostly, v důsledku toho rostla i spotřeba a to mělo dopad na tempo růstu HDP, které je v Německu poháněno převážně domácí poptávkou. (Rakau, 2013)

Obr. 7 Podíl dluhu německých domácností na HDP (jednotky v %)

Zdroj: IEconomics.com [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ieconomics.com/germany-debt-household>

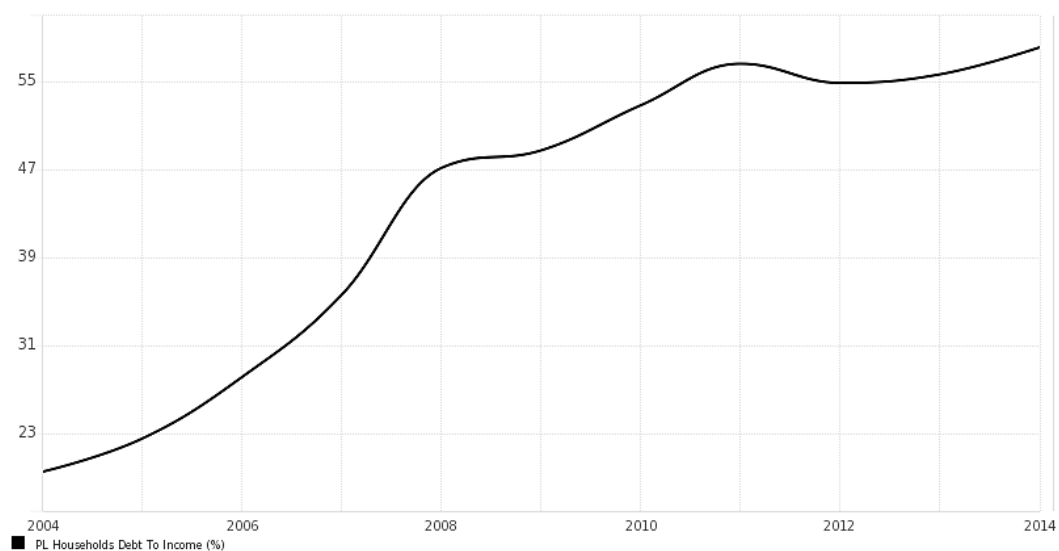

Obr. 8 Podíl dluhu německých domácností na disponibilním důchodu (jednotky v %)

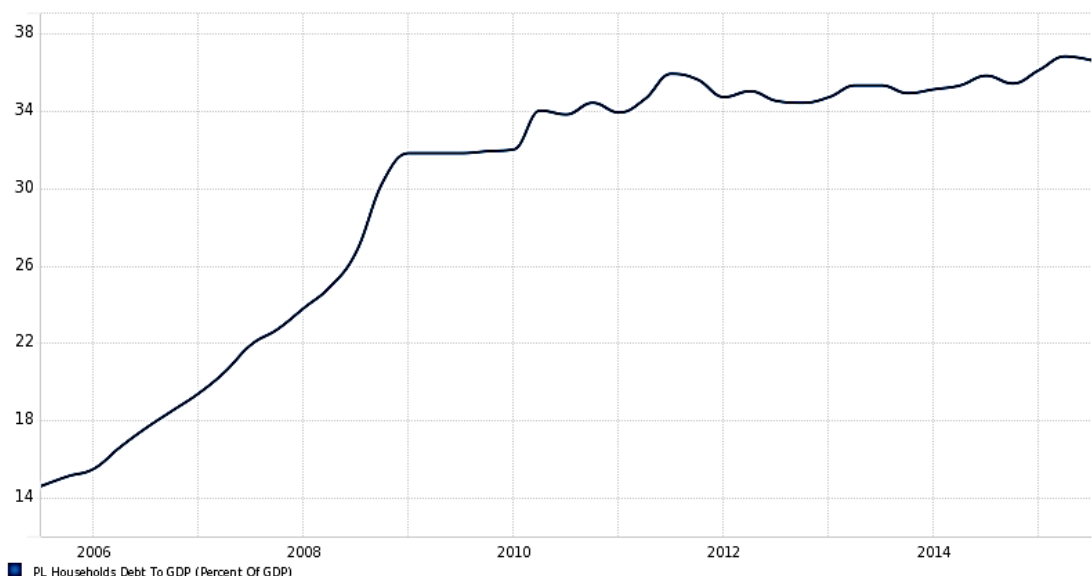
Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů Statistics. Eurostat [online]. [cit. 2016-05-07]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

3.7.2 Polsko

V Polsku se počet zadlužených domácností pohybuje okolo 37 %. Třetinu tvoří úvěry na bydlení a dvě třetiny úvěry na nebytové potřeby. Úvěry na bydlení mají dominantní postavení v celkové zadluženosti polských domácností a to z důvodu jejich výše. Podíl dluhu je rozdělen nerovnoměrně. Nejnižší pravděpodobnost zadlužení mají menší domácnosti s nízkým příjmem a domácnosti, kde v jejich čele stojí starší osoba nebo osoba s nízkým vzděláním. Rozhodujícím faktorem, který ovlivňuje zadluženost domácností je příjem. Domácnosti, které patří do skupiny s nadprůměrným příjmem, tvoří 78 % hodnoty dluhu. Domácnosti, kde členové mají minimálně středoškolské vzdělání, tvoří přes 96 % dluhu. Na pravděpodobnosti zadlužení se také podílí místo bydliště. Pravděpodobnost, že dluh není ovlivněn místem bydliště, je 30-40 %. Ve srovnání s ostatními zeměmi eurozóny je Polsko na nízké úrovni zadluženosti. Spolu se Slovenskem nebo Slovinskem patří mezi nejméně zadlužené státy Evropské unie. Co se týče čistých příjmů domácností, Polská národní banka udává, že domácnosti patří mezi nadprůměrné (61,7 tisíc euro) a tak se řadí na úroveň zemí jako je Slovensko (61,2 tisíc euro), Rakousko (76,4 tisíc euro) nebo Německo (51,4 tisíc euro). (NBP, 2014)

Obr. 9 Podíl dluhu polských domácností na disponibilním důchodu (jednotky v %)
Zdroj: IEconomics.com [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ieconomics.com/poland-debt-household>

Obr. 10 Podíl dluhu polských domácností na HDP (jednotky v %)

Zdroj: IEconomics.com [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ieconomics.com/poland-debt-household>

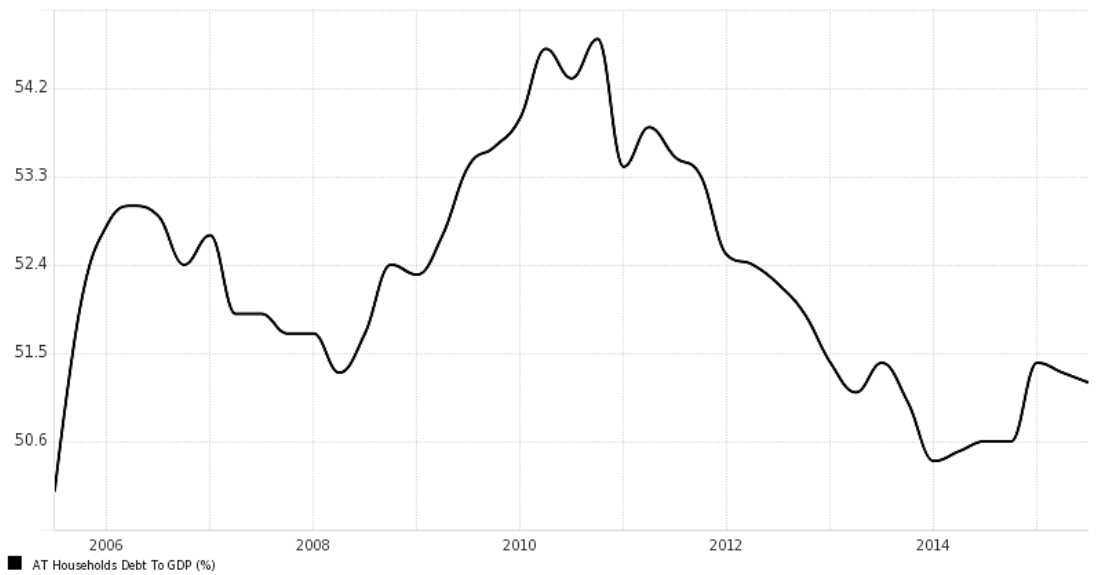
3.7.3 Rakousko

Dluh rakouských domácností na začátku roku 2015 činil 51,5 % v poměru k HDP. To je pod průměrem eurozóny. (Beer, Schurz, 2007)

Na základě analýzy Rakouské národní banky lze říci, že domácnosti, které disponují vyššími příjmy, mají tendenci se více zadlužovat než domácnosti s nízkými příjmy. Díky tomuto faktu zadlužené domácnosti nepředstavují pro finanční stabilitu hrozbu. Hrozbou jsou domácnosti s nízkými příjmy. Do roku 2011 zadluženost v poměru k disponibilnímu příjmu domácností rostla. Během roku 2011 prudce klesla a po roce 2012 se pohybovala okolo 83 %. (Beer, Schurz, 2007)

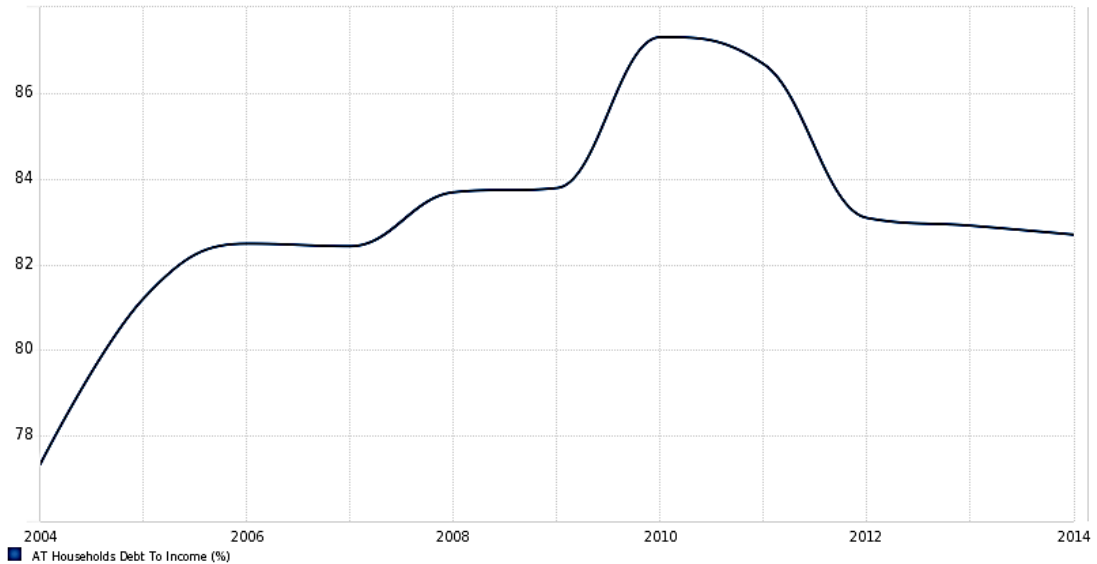
Zvýšení příjmů má za důsledek, že domácnosti jsou schopny samofinancovat své potřeby. Na jedné straně v domácnostech s vyššími příjmy klesá poptávka po úvěrech, jelikož domácnosti disponují dostatečnými příjmy, na druhé straně vysoké příjmy motivují domácnosti například k nákupu nemovitosti, což může vést ke zvýšení poptávky po úvěrech. (Beer, Schurz, 2007)

Většinu dluhů domácností jako v ostatních zemích tvoří úvěry na bydlení. Významný podíl na zadluženosti mají i spotřebitelské úvěry. Tvoří čtvrtinu. (Beer, Schurz, 2007)

Obr. 11 Podíl dluhu rakouských domácností na HDP (jednotky v %)

Zdroj: IEconomics.com [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ieconomics.com/austria-debt-household>

Obr. 12 Podíl dluhu rakouských domácností na disponibilním důchodu (jednotky v %)

Zdroj: IEconomics.com [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ieconomics.com/austria-debt-household>

3.7.4 Slovensko

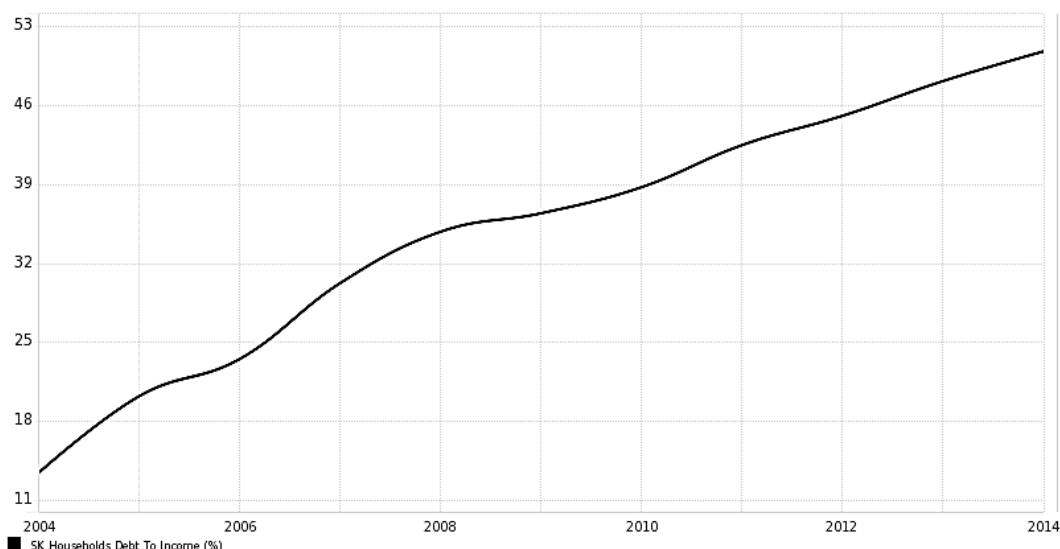
Jedním z nejdiskutovanějších témat ve slovenském bankovním sektoru je růst úvěrů domácností. Nejvíce rostou úvěry s dlouhou dobou splatnosti. To znamená, že v případě, že se růst úvěrů zpomalí, stále tu bude velký vliv jak na ekonomiku celkově, tak na jednotlivé domácnosti a banky. Největší nárůst úvěrů na bydlení nastal v roce 2014, meziroční změna úvěrů byla vyšší než v předkrizových letech 2007 a 2008. V roce 2015 se objem úvěrů na bydlení stále zvyšoval a to i přes to, že na nákup stejné nemovitosti jako před rokem, postačil menší úvěr. V roce 2008 byl celkový růst zadluženosti domácností vyšší než v roce 2014, ale protože úvěry na bydlení mají dlouhodobější dopad, mezi období nejrychlejšího zadlužování domácností patří rok 2015. (NBS, 2015)

V porovnání se zeměmi Evropské unie, patří Slovensko mezi země s nejrychlejším zadlužováním domácností. V roce 2014 zaznamenalo Slovensko nejvyšší průměrný růst úvěrů v celé Evropské unii. (NBS, 2015)

Během let 2009-2014 patřilo Slovensko mezi země s nejvyšším růstem podílu dluhu na konečné spotřebě. Tento růst byl násobně vyšší než v ostatních zemích Evropy. Podíváme-li se však na vztah dluhu a konečné spotřeby domácností, patří Slovensko mezi země EU, které mají nejméně zadlužené ekonomiky. (NBS, 2015)

Faktory, které ovlivňují růst úvěrů, jsou stabilní cena nemovitostí, nárůst mezd a klesající úrokové sazby. Důsledkem zlepšení situace na trhu práce v roce 2015, byla větší ochota domácností přijímat úvěry. Tuto situaci také velmi ovlivnily úrokové sazby, které poklesly nejvíce v celé EU. Tím se snížila měsíční splátka a úvěr byl dostupnější i pro nízkopříjmové domácnosti. Banky se snaží zvyšovat objemy poskytnutých úvěrů, z důvodu poklesu úrokových příjmů. (NBS, 2015)

Úrokové sazby na úvěry domácnostem byly na Slovensku dlouho považovány za nejvyšší v eurozóně. V roce 2014 tyto sazby prudce poklesly a tím se Slovensko dostalo na úroveň Francie. Tyto sazby se nachází pod průměrem EU. (NBS, 2015) Slovenský úvěrový trh domácností je považován za stabilnější než úvěrový trh ve většině zemích střední a východní Evropy a také dokáže vyprodukovat dostatečný objem dluhu, ze kterého následně plynou úrokové příjmy. (NBS, 2015)

Obr. 13 Podíl dluhu slovenských domácností na disponibilním důchodu (jednotky v %)

Zdroj: IEconomics.com [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ieconomics.com/slovakia-debt-household>

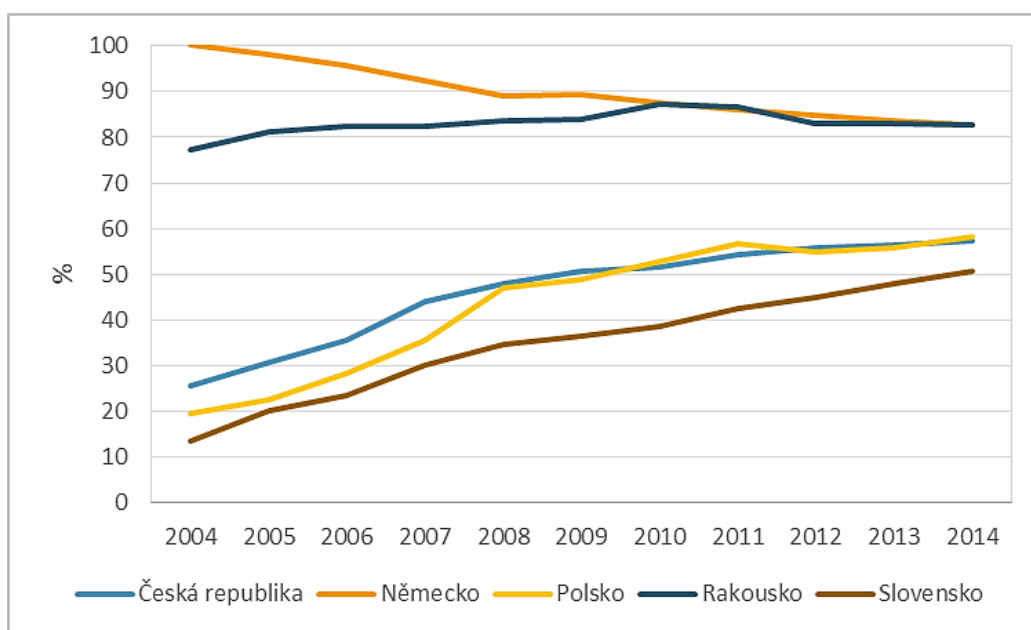
3.8 Srovnání

Hlavní důvody zadluženosti v Německu jsou nezaměstnanost, dlouhodobé nemoci, rozvody a nadměrné nákupy. V České republice je za hlavní důvod považována finanční negramotnost. Z dlouhodobého hlediska lze v Německu pozorovat klesající trend zadluženosti domácností. Na rozdíl od České republiky, kde sledujeme rostoucí trend.

V Polsku mají největší podíl na zadlužení úvěry na bydlení, přestože tvoří pouze třetinu celkových úvěrů. Na rozdíl od České republiky, kde zadlužené osoby jsou spíše osoby s nižším vzděláním, v Polsku je tomu naopak. Osoby minimálně se středoškolským vzděláním tu tvoří 96 % dluhu.

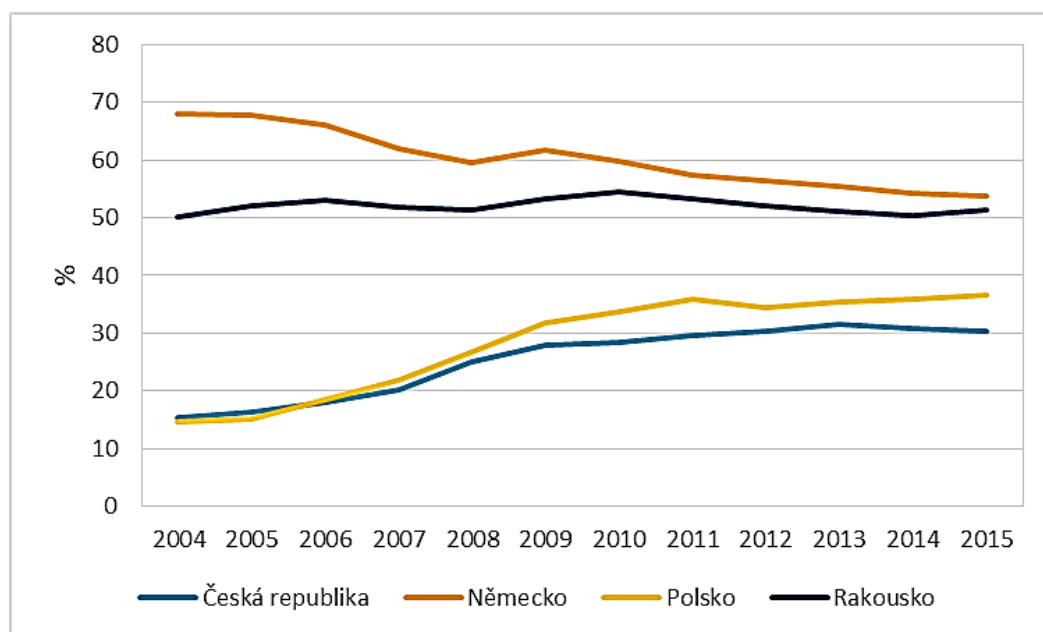
Dluh rakouských domácností tvoří podobně jako ve většině zemí Evropské unie převážně úvěry na bydlení. Tendenci se více zadlužovat mají domácnosti s vyššími příjmy.

Na Slovensku můžeme pozorovat rostoucí trend zadluženosti domácností. Opět největší podíl na zadlužení mají úvěry na bydlení. Slovensko také patří mezi země Evropské unie s nejrychlejším zadlužováním. Důvodem tohoto zrychlení a tedy nárůstu úvěrů jsou klesající úrokové sazby, stabilní cena nemovitostí a zlepšení situace na trhu práce.

Obr. 14 Srovnání podílu dluhu domácností na disponibilním důchodu

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů Statistics. Eurostat [online]. [cit. 2016-05-07]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Obr. 15 Srovnání podílu dluhu domácností na HDP

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů Statistics. Eurostat [online]. [cit. 2016-05-07]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Podíl dluhu domácností na HDP v České republice má podobný průběh jako v Polsku. Největší podíl zaujímá dluh německých domácností. V současné době lze sledovat klesající trend. Nejstabilnější situace je v Rakousku, kde se podíl dluhu na HDP pohybuje okolo 50 %.

Zadluženost českých domácností dosahuje výše 1390,73 miliard Kč. Ve srovnání s ostatními zeměmi Evropské unie však Česká republika patří mezi země s nejnižší zadlužeností. Mezi nejvíce zadlužené země patří Lucembursko, Kypr, Irsko a Nizozemí. Pro domácnosti v těchto zemích ovšem není problém dluhy splácet, jelikož disponují většími příjmy a bohatstvím než domácnosti v České republice. Nižší zadlužení mají pouze Rumunsko a Litva.

Zadluženost domácností České republiky je poloviční, než je průměr zadlužených domácností v zemích Evropské unie. Porovnáme-li české domácnosti s domácnostmi Evropské unie, vidíme, že u českých domácností je zadluženost poměrně nízká. Musíme však brát v úvahu bohatství daných zemí. Nejlépe to vidíme na poměru dluhu a disponibilního příjmu. V České republice se hranice nachází okolo 60 %. V Polsku je situace podobná, na Slovensku se hranice pohybuje okolo 50 % a v Rakousku dokonce okolo 80 %. Vzhledem k životní úrovni v České republice je zadluženost jejich domácností relativně vysoká. České domácnosti jsou chudší než mnohé země Evropské unie. Z tohoto důvodu je důležité dbát na zodpovědné zadlužování. Během roku 2015 došlo k největšímu nárůstu mezd za posledních sedm let. A to díky růstu průměrné mzdy a růstu počtu zaměstnanců. České domácnosti si tak polepšily.

Co se týká příjmu domácností, nejlépe je na tom Německo. V roce 2013 výše příjmu německých domácností převyšovala průměr zemí Evropské unie o 27,5 %. Česká republika je na tom podobně jako Slovensko. O něco hůř je na tom Chorvatsko a Lotyšsko a nejchudší zemí bylo v roce 2015 Rumunsko. (Dubská, 2015)

Odborné studie v teoretické části říkají, že více zadlužené jsou domácnosti v zemích, kde je vyšší HDP, protože dané země mají více finančních prostředků. Toto tvrzení potvrzuje graf na obrázku číslo 15. Graf také potvrzuje to, že v chudších zemích je tento poměr o hodně nižší a pohybuje se okolo 20 %. Dalším předpokladem je, že čím více lidé vydělávají, tím více utrácejí. Což vidíme na grafu na obrázku číslo 14. Nejvíce utrácejí německé a rakouské domácnosti. Téměř ve všech zemích zaujímají největší podíl na zadluženosti úvěry na bydlení.

4 Závěr

Hlavním cílem práce bylo zhodnotit vývoj zadluženosti domácností v České republice a následně jej srovnat s vybranými zeměmi Evropské unie. Bylo provedeno srovnání s Německem, Polskem, Rakouskem a Slovenskem.

V teoretické části jsem se nejdříve zabývala základními pojmy, které s danou problematikou souvisí. Blíže jsme se tedy seznámili s pojmy domácnost, dluh, úvěr, splátka a půjčka. Zadluženost domácností lze rozdělit na úvěry na bydlení, úvěry na spotřebu a ostatní úvěry poskytnuté domácnostem. V další kapitole se věnuji měření zadluženosti. Nejvíce je využívána metoda, při které se sleduje podíl objemu dluhu na ročním disponibilním důchodu domácnosti a metoda, kde sledujeme podíl dluhu domácností na hrubém domácím produktu. Dlužníky lze rozdělit na základě způsobu komunikace s věřiteli a jejich přístupu k závazkům. Uvedla jsem šest typů a jejich stručnou charakteristiku. V České republice funguje několik úvěrových registrů. Centrální registr úvěrů, který vytváří Česká národní banka, registr SOLUS (Sdružení na ochranu leasingu a úvěru spotřebitelům) a registry společnosti Czech Credit Bureau.

V praktické části nejprve popisují vývoj zadluženosti v České republice. Nejrychlejší nárůst nastal na přelomu tisíciletí a od té doby lze sledovat rostoucí trend. V České republice, stejně jako ve většině zemích, tvoří největší podíl na trhu s úvěry bankovní úvěry na bydlení. Mezi hlavní důvody patří rostoucí poptávka po vlastním bydlení, růst disponibilního důchodu a sílící konkurence na finančním trhu. Značný podíl také zaujímají spotřební úvěry, které jsou většinou využívány k nákupu předmětů nebo k využití určitých služeb.

S nárůstem zadluženosti roste také počet exekucí, v České republice tvoří převážnou část nařízených exekucí velké dluhy.

Jedna z nejdůležitějších příčin rostoucího zadlužování domácností je nedostatečná finanční gramotnost. Dlužník by měl znát finanční produkty a hlavně jaké důsledky plynou z přijetí úvěru. Měl by být také schopen posoudit od koho si půjčit a od koho raději ne. Klient by si tedy měl vždy půjčovat jen u kvalitních úvěrových společností (v České republice se jedná především o banky). Aby se domácnosti nedostaly do finančních problémů, je důležité sestavovat rozpočet a sledovat, jak se v čase mění. Dále také velké výdaje plánovat dostatečně dopředu a mít dostatečně velkou finanční rezervu, v případě, kdyby došlo ke ztrátě příjmů. Nachází-li se rodina ve finančních problémech, měla by zvážit, zda jsou veškeré výdaje nezbytně nutné.

Další problém nastává v případě, kdy si dlužník vezme další úvěr, aby splatil ten předchozí. Často se tímto způsobem dostane do dluhové spirály. Přitom kdyby se obrátil na finanční instituci, u které daný úvěr má, lze upravit výši splátky a danou situaci řešit. Dlužná částka v průběhu času narůstá. Jedná se o úroky z prodlení a pokuty. Řešením je úprava splátkového kalendáře nebo nalezení možností dalších příjmů.

Mezi nejčastější příčiny, kdy se domácnosti stanou předluženými je ztráta zaměstnání, trvalé snížení příjmů, závazky z podnikání a naivita dlužníka. Dostane-li

se domácnost do této situace, nejdůležitější je daný problém včas identifikovat a řešit. Aby k takovýmto situacím nedocházelo, je důležitá prevence. Domácnosti se často zadlužují, protože nejsou dostatečně informovány a samy informace nevyhledávají. Finanční negramotnost je příčinou zadlužování u většiny domácností. Nedokáží tedy porovnat parametry úvěrů – úroky, poplatky, roční procentní sazbu nákladů, sankce a kolik ve skutečnosti přeplatí. Dle mého názoru je tedy velice důležité finančně vzdělávat populaci a to už od základní školy, aby se určité návyky dostaly do podvědomí.

Podíl dluhu českých domácností na disponibilním důchodu se pohybuje okolo 60 %, což je pokládáno za relativně bezpečnou hranici, ale je třeba sledovat její růst. Podíl dluhu českých domácností na HDP dosahuje výše okolo 30 %.

Srovnáme-li zadluženost v jednotlivých krajích, zjistíme, že nejvíce zadluženými kraji jsou kraje severních Čech a Moravskoslezský kraj. Naopak nejméně zadlužení lidé žijí v okresech Žďár nad Sázavou a Brno-venkov.

V poslední kapitole popisují zadluženost v Německu, Polsku, Rakousku a na Slovensku. V Německu lze pozorovat klesající trend a mezi hlavní příčiny zadluženosti patří nezaměstnanost a dlouhodobé nemoci. Podíl dluhu na HDP tvoří v Německu téměř dvojnásobnou část než v České republice. Polské domácnosti se odlišují tím, že se zde nejvíce zadlužují osoby s minimálně středoškolským vzděláním. Podobně je na tom situace v Rakousku, kde se zadlužují převážně osoby s vyššími příjmy. Ve všech těchto zemích tvoří převážnou část zadlužení úvěry na bydlení. Stejně je tomu tak i na Slovensku, kde pozorujeme rostoucí trend zadluženosti.

Srovnáme-li země Evropské unie, zjistíme, že Česká republika patří mezi země s nejnižší zadlužeností. Tyto údaje se však týkají výše dluhu. Musíme ale uvažovat bohatství jednotlivých zemích. Vzhledem k životní úrovni v České republice je zadluženost jejich domácností relativně vysoká. České domácnosti jsou chudší než mnohé země Evropské unie. Z tohoto důvodu je důležité dbát na zodpovědné zadlužování.

Během roku 2015 došlo k největšímu nárůstu mezd za posledních sedm let. A to díky růstu průměrné mzdy a růstu počtu zaměstnanců. Situace českých domácností se tak zlepšila. Lze tedy očekávat růst poptávky po úvěrech, především úvěrech na bydlení.

5 Literatura

5.1 Knižní zdroje

DAVIDSON, Paul. *Financial markets, money, and the real world*. Cheltenham: Edward Elgar, 2002. 265 s. ISBN 1-84064-740-X.

JANDA, Josef. *Jak žít šťastně na dluh*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. 176 s. ISBN 978-80-247-4833-7.

KALABIS, Zbyněk. *Základy bankovníctví. Bankovní obchody, služby, operace a rizika*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2012. 168 s. ISBN 978-80-265-0001-8

KAŠPAROVSKÁ, Vlasta. *Banky a komerční obchody*. 2. aktualiz. vyd. Marreal servis, 2014. 167 s. ISBN 978-80-254-6779-4

LIŠKA, Petr. *Jak chránit své úspory a vklady*. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1994. 45 s. ISBN 80-7175-017-4

MISHKIN, Frederic. *Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. Amazon: Prentice Hall Press, 2013. 420 s.

POLIDAR Vojtěch, PEERAER Marcus. *Úvěrové obchody*. 2. vyd. Praha: Bankovní institut, 1998. 356 s. ISBN 80-7265-020-3.

REJNUŠ, Oldřich. *Peněžní ekonomie (Finanční trhy)*. 4. aktualiz. vyd. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, s.r.o. 2009, 352 s. ISBN 978-80-214-3703-6

SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu*. 1. vyd. V Praze: C.H.Beck, 2010. 538 s. ISBN 978-80-7400-199-4.

ŠEVELA Marcel. *Mikroekonomie I*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2012, 174 s. ISBN 978-80-7375-494-5

TEPLÝ, Petr a kol. *Navigátor bezpečného úvěru*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2013, 198 s. ISBN 978-80-246-2287-3.

5.2 Elektronické zdroje

- ANTOŠ Ondřej. *Vývoj zadluženosti českých domácností*. Odborná studie finančního serveru Měšec.cz [online]. 2006 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: http://i.iinfo.cz/ursatt/Studie_o_zadlulenosti_ceskych_domacnosti_2006-1-116048262929820.pdf
- BEER, Christian. SCHURZ, Martin. *Characteristics of household debt in Austria*. [online]. 2007 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <https://ideas.repec.org/a/onb/oenbmp/y2007i2b3.html>
- COLLETA Massimo, DE BONIS Riccardo, PIERMATTEI Stefano. *The determinants of household debt: a cross-country analysis*. [online]. 2014 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: http://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/temi-discussione/2014/2014-0989/en_tema_989.pdf
- DUBSKÁ Drahomíra. *Nejlepší příjmy v Německu*. Statistika a my. [online]. 2015 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2015/07/nejlepsi-prijmy-v-nemecku/>
- HRUŠOVÁ Marie. *Roste kvalita bydlení, ale i zadluženost*. [online]. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.hypoindex.cz/roste-kvalita-bydleni-ale-i-zadluzenost/>
- KUČERA Lukáš. *Disponibilní příjmy domácností stouply díky silnému růstu ekonomiky*. [online]. 2016 [cit. 2016-03-26] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/38762767/320291-16.pdf/3482f2bc-f365-42f6-b8e0-1d45abac69ae?version=1.0>
- KUDRNOVÁ, Veronika. *Dlužím, tedy jsem*. Typologie českých dlužníků a jejich přístupů ke splácení svých závazků. Probyznysinfo.ihned.cz [online]. 2014 [cit. 2015-12-06]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/podnikani/c1-62331760-dluzim-tedy-jsem-typologie-ceskych-dluzniku-a-jejich-pristupu-ke-splaceni-svych-zavazku>
- LUSARDI Annamaria, TUFANO Peter. *Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness*. CFS Working Paper. [online]. 2009 [cit. 2016-01-30] Dostupné z: <http://econstor.eu/bittream/10419/43242/1/606213376.pdf>
- MURPHY Robert G. *Household debt and aggregate consumption expenditures*. [online]. 1999 [cit. 2016-05-02] Dostupné z: <http://fmwww.bc.edu/EC-P/wp386.pdf>

- RAKAU, Oliver. *Germany: Household debt continues to decline*. [online]. 2013 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: https://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000316849/Germany%3A_Household_debt_continues_to_decline.PDF
- TOLLER, Andreas. *Private Verschuldung. Kaufrausch ohne Reue-Deutsche im Kreditwahn*. [online]. 2013 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.wiwo.de/finanzen/geldanlage/private-verschuldung-kaufrausch-ohne-reue-deutsche-im-kreditwahn/8324570.html>
- Bankovníctví, finance – studium. [online]. 2008 [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://bankovnictvi-finance.studentske.eu/2008/04/makroekonomick-funkce-vru.html>
- Česká národní banka. [online]. 2016 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/>
- Česká národní banka. *Finanční stabilita*. [online]. 2005 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/fs_2005/FS_2005_shrnuti.pdf
- Exekutorská komora ČR. [online]. 2016 [cit. 2016-03-26] Dostupné z: <http://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/808-13-jednotlive-faze-exekucniho-rizeni?w>
- Eurostat. *Database. Economy and finance*. [online]. 2016 [cit. 2016-04-26] Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/home?p_auth=DpCCgTd3&p_p_id=estatsearchportlet_WAR_estatsearchportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_estatsearchportlet_WAR_estatsearchportlet_action=search&text=household+debt
- Hrozivé statistiky zadluženosti domácností. Kurzy.cz [online]. 2011 [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/zpravy/289275-hrozive-statistiky-zadluzenosti-domacnosti/>
- Itbiz. Slovník. Ekonomie. Domácnost [online]. 2016 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://www.itbiz.cz/slovník/ekonomie/domacnost>
- Ministerstvo financí. *Proč se finančně vzdělávat*. [online]. 2015 [cit. 2016-03-26] Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/>

- Národná banka slovenska. *Zadlžovanie domácností*. [online]. 2015 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2015/03-2015/05_biatec_3-15_rychtarik.pdf
- Narodowy bank Polski. *Zasobność gospodarstw domowych w Polsce*. [online]. 2014 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: https://www.nbp.pl/aktualnosci/wiadomosci_2015/Raport_BZGD_2014.pdf
- Nový občanský zákoník. [online]. 2016 [cit. 2016-03-11]. Dostupné z: <http://www.novy-obcansky-zakonik.cz/>
- OECD. *Household spending*. [online]. 2015 [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/economics/household-spending/indicator/english_b5f46047-en?isPartOf=/content/indicatorgroup/de435f6e-e
- OECD. *Housedohl debt*. [online]. 2016 [cit. 2016-01-25]. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/economics/household-debt/indicator/english_f03b6469-en?isPartOf=/content/indicatorgroup/de435f6e-en
- SOLUS. *Počet dlužníků v prodlení ve 3. čtvrtletí mírně rostl*. [online]. 2015 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.sid.cz/tiskove-zpravy-sid-a-sdruzeni-solus/20-10-2015-pocet-dluzniku-v-prodleni-ve-3-ctvrtletni-mirne-rostl-v-moste-dluzi-18-lidi-ze-sta-ve-zdaru-nad-sazavou-jen-ctyri>

